

Veicināt māksliniecisko pašdarbību!

Katru gadu republikā notiek mākslinieciskās pašdarbības skates. To nozīmī spilgti raksturo kaut vai pagājušā gada skates rezultāti, kad, gatavojoties skatēm, rajonos un pilsētās nodibinājās 560 jauni kolektīvi ar 11.550 dalībniekiem.

Ap 80.000 cilvēku lielā mākslinieciskās pašdarbības dalībnieku saime gatavojas jaunajai skatei, Republikas mācības iestādēs tā noris pilnā sparā un noslēgsies jau aprīlī, lai atbrīvotu bērnus un jaunatni izšķirošajam skolas darba posmam — eksameniem un pārbaudījumiem.

Pārējiem mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem rajonu, pilsētu un apgabalu skates notiks šādā kārtībā: koriem, deju pulciņiem, muzikas pulciņiem, orķestriem un individualajiem izpildītājiem šovasar no 1. jūnija līdz 20. jūlijam, bet dramatisko pulciņu skates, tēlotājas un lietiskās mākslas pašdarbības izstādes rīkojamas 1954. gada februārī un martā. Padomju Latvijas XIII gadadienu atzīmējot, Rīgā notiks mākslinieciskās pašdarbības skates republikaniskais noslēguma koncerts, kurā piedalīsies apgabalu un Rīgas pilsētas skates labākās sekmes guvušie kolektīvi un individuālie izpildītāji.

Jaunajai skatei nosprausti paaugstināti uzdevumi. Visa skates sagatavošana jāvirza tiklab uz pašdarbības kolektīvu organizatorisko un idejiski māksliniecisko nostiprināšanu, kā arī uz jaunu dalībnieku iesaukšanu pašdarbībā. Republikā ir daudz rajonu, piemēram — Valmieras, Cēsu, Talsu, Gaujienas, Jelgavas, Ventspils, Ludzas, kur mākslinieciskā pašdarbība attīstās no gada gadā, kur vecie pašdarbības kolektīvi paplašinās, nobriest, rodas jauni pulciņi. Bet vietām redzam arī pretējo. Kā varējām pārliecināties pērn un arī iepriekšējos gados, Krustpils, Varakļānu, Neretas, Pļaviņu, Aknīstes, Gulbenes, Aizputes, Smiltenes rajonos mākslinieciskā pašdarbība levērojami atpauzējis gan organizatoriski, gan idejiski mākslinieciski. Arī šogad šīs rajonos nākas sadurties ar gadījumiem, kad pašdarbības kolektīvi nikuļo vai pavisam izjūk, nodarības kultūras namos un klubos notiek neregulāri un neinteresanti, un pulciņi sāk izvērsties par dažādu izpriecas sarīkojumu piedēķi. Tas notiek vienīgi tāpēc, ka mākslinieciskās pašdarbības skates uzliūko par kampaņveidīgu pasākumu, nevis par sistemātisku, nopietnu darba pārbaudi un demonstrējumu. Ne tikai atsevišķos kolchozos vai ciemos, bet pat rajonos vēl atrodas vadītāji, kas māksliniecisko pašdarbību atceras vienīgi tad, kad saņem augstāk stāvošu organizāciju rīkojumu vai norādījumu. Tad iedomājas par veciem, dažkārt stipri vien panikušiem vai pat pilnīgi izjukušiem kolektīviem, daudz maz sakārto, sakomplektē tos, šā tā sagatavo repertuāru un rīko skati. Gluži tas pats redzams arī dažos rūpniecības uzņēmumos. Ir tādi direktori, kas par savas rūpnīcas kori vai dramatisko pulciņu iedomājas vienīgi tad, kad skate jau tepat pie sliekšņa. Šīs dienas Rīgā notika mākslinieciskās pašdarbības repertuāra jautājumam veltīta apspriede, kurā Rīgas Vagonu rūpnīcas kora diriģents b. Lasis pastāstīja par tādiem vadītājiem, kas vārdos gan it kā atbalsta māksliniecisko pašdarbību, bet īstenībā ne pirkstu nepakustina, lai pašdarbības pulciņiem radītu normāla darba iespējas. Tieši Rīgā šādu vadītāju vēl ir pārāk daudz. Par māksliniecisko pašdarbību nerūpējas, piemēram, tādos rūpniecības un transporta uzņēmumos kā Rīgas jūras osta, «Furnieris», «Erglis», «Sarkanā Baltija», «Aldaris» un citi.

Jauno skati gatavojot, jāpatur prātā uzdevums padarīt mūsu māksliniecisko pašdarbību vispusīgāku. Ļoti vāji republika attīstās muzikālā pašdarbība (atskaitot kora dziedāšanu), mums ir maz orķestru, kamermuzikas ansambļu, individuālo izpildītāju. Novārtā atstāta arī tēlotājas un lietiskās mākslas pašdarbība. Jāpieliek visi spēki, jāizmanto visas iespējas, lai paceltu, virzītu uz priekšu šos atpaliekošos iecirkņus.

Vai runājam par šīm atpalikušajām nozarēm vai arī par kora dziedāšanu, dramatisko pašdarbību un deju pulciņiem, kur sekmes ir samērā labākas, — vienmēr nonākam pie repertuāra jautājuma. Koriem trūkst dziesmu, dramatiskajiem kolektīviem — lugu, deju pulciņu dalībnieki līdz apnikumam nopēmas ar vecajām dejām, orķestriem pavisam nav ko spēlēt. Prasība pēc repertuāra kļūst arvien kategoriskāka. Bet — cik dīvaini tas arī izklausītos — jākonstatē, ka mūsu radošās organizācijas nevis nopietni cenšas šīs prasības izpildīt, bet, gluži otrādi, kļūst šai ziņā arvien pasīvākas. Lai runā fakti.

Apmēram pirms gada Rīgā notika masu dziesmai veltīta starprepublikaniska konference. To gatavojot, sanāca plašas publiskas apspriedes visā republikā. Ap 20.000 cilvēku izteica savas domas par masu dziesmas jautājumiem un prasīja no mūsu komunistiem arvien vairāk un arvien skanīgākas dziesmas. Atzīmēsim vēl, ka konference pieņēma gudru un enerģisku rezolūciju, kas paredzēja virkni konkrētu pasākumu līdzšinējo trūkumu novēršanai. Bet kas no visa tā iznācis? Ja agrāk mūsu komunisti vēl uzrakstīja vienu otru masu dziesmu, tad pēdējā gadā, kas pagājis pēc minētās konferences, nav radīta tikpat kā neviena jauna masu dziesma.

Necik labāks stāvoklis nav arī kora dziesmas novadā, ko pēc vecas tradīcijas pieņemts uzskatīt par latviešu muzikas kultūras lepmu. Latvijas Valsts izdevniecība un Republikaniskais tautas mākslas nams pašlaik mēģina sastādīt jaunu kora dziesmu krājumu. Ar lielām pūlēm izdevies sameklēt šim krājumam tikai divas jaunas latviešu padomju komponistu dziesmas. Visas pārējās izrādījušās nederīgas vai nu vājas muzikas, vai arī vāju tekstu dēļ. Stāvoklis, jāsaka, ne tikai neapkaucams, bet pat apkaunojošs. Tikpat pasīva Latvijas Padomju komponistu savienība ir arī attiecībā uz repertuāra sagādāšanu orķestriem.

Lielī parādnieki mākslinieciskās pašdarbības dalībnieku saimes priekšā ir mūsu dzejnieki. Dziesmu tekstu trūkums ir mākslinieciskās pašdarbības attīstību traucējošs fakts, un nekā te nedod alibildināšanās, taisnošanās un dažnedažādu objektīvu iemeslu meklēšana. Šis trūkums jānovērš. Bet runa ir ne tikai par dziesmu tekstiem. Viens no svarīgākajiem mākslinieciskās pašdarbības uzdevumiem, kā zināms, ir visas tautas saimniecisko un politisko uzdevumu realizēšanas sekmēšana. Agitācijas brigade ir tieši tas pašdarbības veids, kas vislabāk atbilst šim uzdevumam. Nopietnu, vajadzīgu darbu agitācijas brigades veic pašlaik — sējas kampaņā. Tādu pašu darbu šīs darījušas un darīs arī ražu novācot, vēlēšanas gatavojot utt. Agitācijas brigādēm nepieciešami labi, spilgti, konkrētiem tematiem veltīti dzejoļi, satīra, humors, fabulas. Vārdu sakot, vajadzīgi tieši tie žanri, kuros mūsu dzejnieki sīdā vismazāk.

Pārāk maz mākslinieciskajai pašdarbībai devusi dramaturģija. Viencēllenu jautājums sāk atrisināties. Jau izdots diezgan daudz un turpmāk tiks izdots vēl vairāk pašdarbībai piemērotu viencēllenu. Toties pavisam bēdīgs stāvoklis ar «lietajām» lugām. Dramatisko kolektīvu rīcībā ir tikai kādas piecas vairākcēllenu lugas. Tās visas, protams, jau sen nospēlētas.

Maz palīdzības saņem arī deju kolektīvi. Vienīgi ačkups, rucavietis un pārējās vecās vecās dejas būtu to repertuārā, ja palīgā nenāktu citu padomju tautu deju māksla, kur šīs nozares speciālisti ir nesalīdzināmi aktīvāki nekā pie mums un rada daudz jaunu, interesantu deju. Mūsu baletmeistariem vajadzētu beidzot apzināties, ka līdzekus pedagogiskam darbam un inscenējumu sagatavošanai teatros viņu svēts pienākums ir aktīvi piedalīties jaunās, padomju tautas dejas radīšanā, dejas mākslas aizvadišanā līdz visplašākajam masām.

Mākslinieciskās pašdarbības kārtējā skate tuvojas. Tā, bez šaubām, kļūs par jaunu mūsu tautas radošā spēka un kultūras brīduma apliecinājumu. Līdz ar to šī skate, īpaši gatavošanās tai, izvirza daudz ļoti nozīmīgu uzdevumu, kuru atrisināšana ir nepieciešams priekšnoteikums mākslinieciskās pašdarbības — svarīga tautas komunistiskās audzināšanas līdzekļa — sekmīgai, arvien straujākai augšupejai.

Literatūra un Māksla

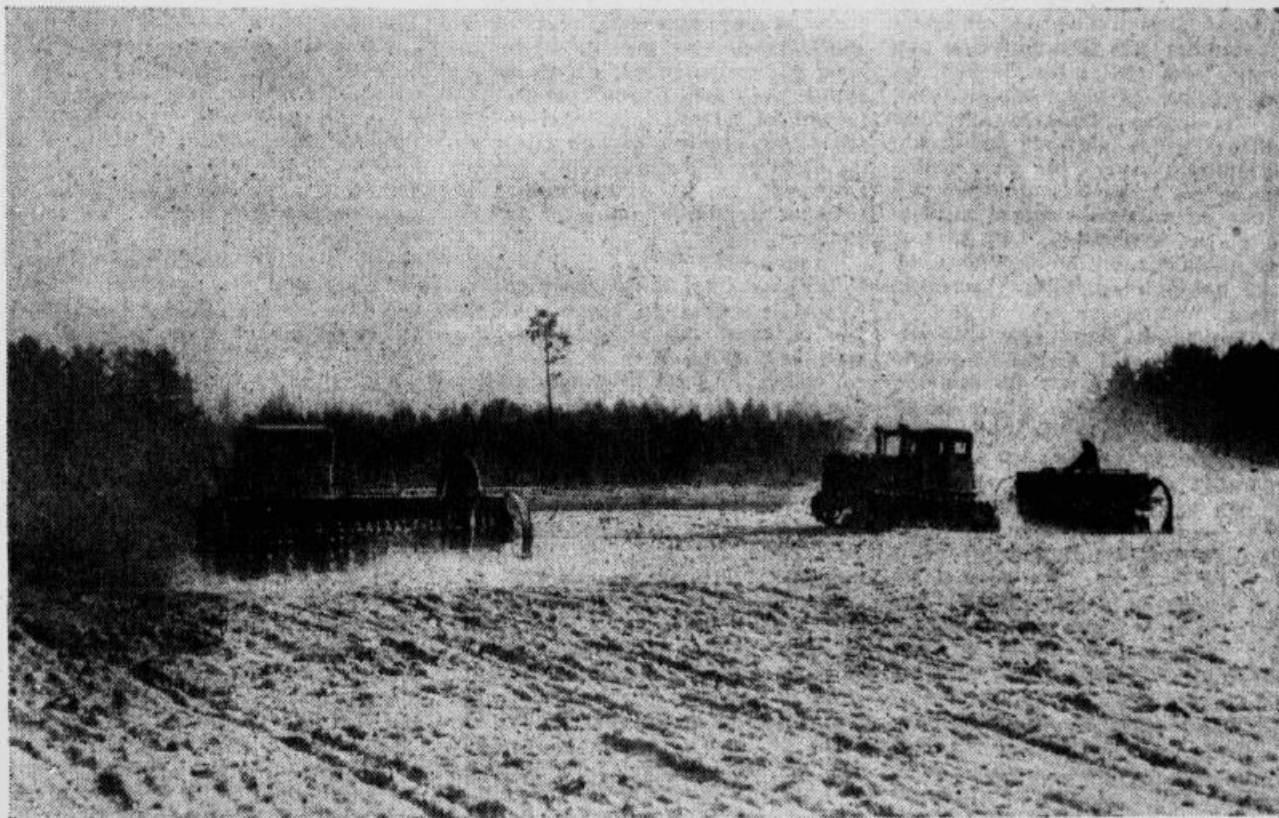
VISU ZEMJU PROLETARIESI, SAVIENOJĒTIES!

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

19. APRILĪ

Nr. 16 (431)

Padomju Latvijas laukos, kas bagātīgi apgādāti ar moderno tehniku, spraigi norit pavasara sēja. Attēla: krustsēja padomju saimniecībā «Sallena» J. Krieviņa foto

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS Par Latvijas PSR koprepublikanisko Ministriju pārveidošanu

Saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes 1953. gada 15. marta Likumu «Par PSRS Ministriju pārveidošanu» Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs nolēma:

1. Apvienot Latvijas PSR Valsts drošības ministriju un Latvijas PSR Iekšlietu ministriju vienā Ministrijā — Latvijas PSR Iekšlietu ministrijā.

2. Apvienot Latvijas PSR Lauksaimniecības ministriju, Latvijas PSR Padomju saimniecību ministriju, Latvijas PSR Mežsaimniecības ministriju, PSRS Sagādes ministrijas pilnvarotā aparātu Latvijas PS Republikā, Latvijas PSR Ministru Padomes Medību saimniecības lietu pārvaldi, Latvijas PSR Ministru Padomes Meliorācijas galveno pārvaldi un Latvijas PSR Ministru Padomes Lauku un kolchozu celtniecības galveno pārvaldi (attiecībā uz kolchozu celtniecību) vienā ministrijā — Latvijas PSR Lauksaimniecības un sagādes ministrijā.

3. Apvienot Latvijas PSR Kinematografijas ministriju, Latvijas PSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldi, Latvijas PSR Ministru Padomes Radioinformācijas komiteju, Latvijas PSR Ministru Padomes Kultūras un izglītības iestāžu lietu komiteju, Latvijas PSR Ministru Padomes Poligrafiskās rūpniecības, izdevniecību un grāmatu tirdzniecības pārvaldi, Darba rezervju Latvijas republikanisko pārvaldi vienā ministrijā — Latvijas PSR Kultūras ministrijā.

4. Apvienot Latvijas PSR Viegļās rūpniecības ministriju, Latvijas PSR Pārtikas rūpniecības ministriju, Latvijas PSR Gaļas un piena rūpniecības ministriju un Latvijas PSR Zivju rūpniecības ministriju vienā ministrijā — Latvijas PSR Viegļās un pārtikas rūpniecības ministrijā.

5. Pārveidot Latvijas PSR Mežrūpniecības ministriju par Latvijas PSR Mežu un papīra rūpniecības ministriju.

6. Likvidēt Latvijas PSR Ministru Padomes Fiziskās kultūras un sporta komiteju un nodot tās funkcijas Latvijas PSR Veselības aizsardzības ministrijai.

7. Nodot Latvijas PSR Tieslietu ministrijas sastāvā Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts arbitražu.

8. Saskaņā ar to izdarīt attiecīgus grozījumus Latvijas PSR Konstitūcijas tekstā.

So Dekretu iesniegt Latvijas PSR Augstākajai Padomei apstiprināšanai.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs K. OZOLIŅŠ

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Sekretars K. GAILIS

Rīgā,
1953. gada 13. aprīlī.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija

Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1953. gada 13. aprīļa Dekretiem bb. J. Ostrovs un N. Ponomarevs, sakarā ar viņu pāriešanu citā darbā, atbrīvoti no Latvijas PSR Ministru Padomes Priekšsēdētāja vietnieku pienākumiem.

Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1953. gada 13. aprīļa Dekretiem iecelti par:

Latvijas PSR Iekšlietu ministru — b. Nikolajs Kuzmas d. Kovaļčuks;

Latvijas PSR Lauksaimniecības un sagādes ministru — b. Aleksandrs Aleksandra d. Nīkonovs;
Latvijas PSR Kultūras ministru — b. Jānis Pēteris d. Ostrovs;
Latvijas PSR Viegļās un pārtikas rūpniecības ministru — b. Nikolajs Aleksejs d. Ponomarevs;
Latvijas PSR Mežu un papīra rūpniecības ministru — b. Jānis Arturs d. Vimba.

(LTA)

V. Majakovska atceres vakars

14. aprīlī pagāja 23 gadi, kopš miris V. Majakovskis. Maskavā notika padomju laika labākā, talantīgākā dzejnieka atceres vakars, ko noorganizēja PSRS Padomju rakstnieku savienība un Vissavienības politisko zināšanu un zinātnu popularizēšanas biedrība.

Politehniskā muzeja lielā lektiju zālē. Te ne vienreiz vien V. Majakovska lasījis savus darbus, pilnus dziļas ticības tautas mīldzošajai nākotnei — komunismam. Sajā zālē skatījās Majakovska dzelīgā dzejoļi, atmaskojot imperialistiskos plēsoņus, atcīnot cīnīties pret visu, kas traucē progresu un attīstību.

Sajā zālē pulcējās plaša auditorija. Sarīkojumu atklāja, A. Sofronove uzsvera, cik milzīga nozīme ir V. Majakovska dzeļai, kas kļuvusi par visas padomju un progresīvās ārzemju literatūras karogu.

Dzejnieka daiļradē veltītu runu teica L. Nīkulins.

Sarīkojumā runāja P. Antokolskis, A. Pervencevs, M. Lukopins, S. Kirisanovs un citi.

Mākslinieciskā vārda meistari nolasīja V. Majakovska darbus — poemas, dzejoļus, satīru.

(TASS)

PAR DAŽĀM PADOMJU SATIRAS PROBLEMĀM

Biedrs J. V. Staļins ir devis dziļu un izsmiejoši skaidru padomju satiriskās literatūras vērtējumu, noteicis tos radošā darba principus, kuriem jābūt par pamatu padomju satiriskajai komediografijai.

Pazīstamajā vēstulē A. Bezimenskijam, augsti novērtējot dzejnieka-satirika darbus, viņš norādījis, ka «to patoss ir jautājuma saasinājumā attiecībā uz mūsu aparāta trūkumiem un dziļajā ticībā iespējai izlabot šos trūkumus».

Šie vārdi lēter sevī veselū teoretisku padomju satiriskās literatūras attīstības programmu. Nevīs vienkārti reģistrēt trūkumus, bet gan saasināt uzmanību un šiem trūkumiem, sabiezināt šīs parādības līdz koncentrācijai un tai pašā laikā attēlot tās tādējādi, lai lūgas apjomā tās kļūtu pilnīgi skaidras, lai dzīvās personāžu attiecībās atklātos iespējas pārvarēt šos trūkumus, atklātos uzvara pār šiem trūkumiem un revolucionārās attīstības perspektīva mūsu zemes tālākai augšupējai ceļā uz komunismu. Lūk, tāda ir mūsu rakstnieku-satiriku programma, tādas ir padomju satiriskās komedijas prasības.

A. Bezimenska lūgas «Sāviens» vērtība, kas ieguvusi J. V. Staļina augsto atzinību, vispirms pastāv tai apstākli, ka tān droši un dziļi paceltis jautājums par ienaidnieku, kas traucē mūsu izcilās triecienieciskās rūpniecības un transporta gaitu. Lūgas tema — cīņa par triecieniem un par padomju socialistiskā darba formām. Spilgti un drosmīgi Bezimenskis dziļi atsedz tās brīsmis, ko partijai un tautai sagādājuši dažādu pasugu birokraši. Še dramaturgs pārliecinoši un dzīves patiesībai atbilstoši groteskā formā iemiesojis mūsu dzīves īstenības negatīvās parādības.

Šinī lūgā iemiesots strādnieku kolektīva tēls ar ticību tālākai attīstībai un iespējām, ka jaunais uzvarēs veco. Un šis kolektīvs parādīts kā stiprs un saliedēts, kas spējīgs pārvarēt jebkuru pretestību.

Tomēr jāsaprata, ka tāds kolektīva attēlojums, ar kādu mēs saduramies lūgā «Sāviens», kur nav plevēsta uzmanība individuālajiem raksturojumiem, kā arī nav dzīvu portretu, — mūsu prasības nevar apmierināt, jo vispārējais kolektīva tēls jāpapildina, dodot pozitīvu varoņu sistēmā ietilpstošo personāžu katra atsevišķa rakstura izveidojumu. Bet principam jābūt tādam, ka visā tas, ko veicis Bezimenskis, mūsu kritiķiem un dramaturgiem rūpīgi jāanalizē, tam jāklūst par mūsu mākslas ieroci.

Satiriskā žanra uzdevumu izpratnē Bezimenskis gāja pa Vladimira Majakovska ceļu. Vladimirs Majakovskis savā daiļradē cīnījās ar negatīvajām dzīves parādībām vienmēr nesaraucjami

saistīja ar tēliem, kuros atklājas pozitīvo veselīgo parādību apliecinājums. «Gribas... sniegt ne tikvien kritizējošu sacerējumu, — saka Majakovskis, — bet arī mūndru uzvarošu atskatīti par to, kā strādnieku šķīra ceļ socialismu».

Sos vārdus viņš sacīja par «Pīrtis» — vienu no savām visdziļākajām satiriskajām komedijām, kurā attēloti pieļidēji un glēvuļi — ļaudis, kas traucē mūsu attīstību. Tai pašā laikā Majakovskis centās šo lugu izvērst par atskatīti, kurā parādīti veselīgi un mūndri cilvēki, kas ceļ jaunu dzīvi.

Dziļš negācijas un pozitīvā saistījums, prasme nolēgumu pārvērst apstiprinājumā, cīņu pret naidīgiem spēkiem pārvērst veselīgā, dzīves spējīgā aktivā izpausmē, prasme parādīt paškritiku kā līdzekli, kas sagatavo ceļu radošajiem spēkiem, visu to sniegt plašās darbības apjomos — lūk, ar ko raksturīgi labākie revolucionārās satiriskās literatūras paraugi, labākās padomju lūgas.

Ja apskatīsim tādas darbus kā A. Sofronova «Kādā pilsētā», B. Romašova «Varenais spēks», L. Leonova «Parastais cilvēks», tad redzēsim, ka dusmas, kas vērstas pret mūsu sabiedrībai naidīgajiem un svešajiem elementiem, galā iznākumā kalpo pozitīvu varoņu tēlu izaugšanai, to varoņu grupas izaugšanai, kas norūdās cīņā pret negatīvajiem spēkiem. Būtu maldīgi apskatīt jautājumu par padomju satiriskās komedijas attīstību, nenoskaidrojot jautājumu, kādā mērā šo komediju autori ar negatīvo, ar cīņu pret kaitīgo parādību cēloņiem nonāk līdz mūsu sabiedrības pozitīvo spēku atklāšanai, un parāda mūsu zemes revolucionārās attīstības perspektīvu.

Tāpēc man nav saprotama tā neatlaidība, ar kādu daži biedri nu jau vairākus mēnešus turpina neauglīgu strīdu, vai vajag un vai mūsu apstākļos ir iespējams rakstīt komediju, kurā nav neviena pozitīva varoņa un kurā visi personāži būtu negatīvi, bet pozitīvais izpaustos tikai autora attiecībās pret tiem.

V. Jermilovs savā apcerējumā par Gogoļa tradīcijām mūsu dramaturģijā pārliecinoši pierādīja, kāpēc Gogoļa «Revidēnta» nav attēloti pozitīvie varoņi, kuri tikai vājinātu triecienus. V. Jermilovs būtu varējies atsaukties uz Gogoļa laikabiedriem, kuri savās lūgās ievadīja pozitīvus personāžus un panāca efektu, kurā bija ieinteresēta buržuāziskā sabiedrība, t. i. radīja iespāldu, ka ir gan negatīvas dzīves parādības, bet ir arī citas, īstas dzīves parādības. Gogolim bija uzdevums parādīt, ka šo īsto parādību birokraiskajā aparātā nav, jo šīs aparāts ir caur un cauri sapuvis. Šādu uzdevumu viņam diktēja tie konkrētie vēsturiskie un politiskie apstākļi, kādi toreiz valdīja valetī. Kāpēc tad tieši šīs tradīcijas būtu jāturpina padomju komedioģrafijā, kas dzīvo un darbojas pavisam citā laikmetā?

J. SURKOVS

Kad apskatām jautājumu par Gogoļa tradīciju turpināšanu, vispirms jāatceras, ko viņš pats uzskatīja par komedijas būtību. «Komedija... — sacīja Gogolī, — ir pareiza, mūsu priekšā kustošās, sabiedrības kopija...» Tātad — komedijas autors nevar aprobežoties tikai ar ārkārtēja rakstura sauru dzīves parādību attēlojumu, viņš mērķi sasniegs tikai tajā gadījumā, ja aiz šīm parādībām būs saskatāma sabiedrības tālākās attīstības perspektīva.

Pārskata referatā Komunistiskās partijas XIX kongresā biedrs G. M. Majenkovs lielu vērību veltīja tipizācijas problēmai, pasvitrojot, ka tipiskais mākslinieks jāparāda ar saasinājuma, ar koncentrēta attēlojuma palīdzību. Šim norādījumam sevišķi liela nozīme tieši satīrā, jo satīras specifiskā īpatnība ir koncentrēti sniegt negatīvās parādības, maksimāli mobilizēt skatītāju uzmanību negatīvo parādību būtības atklāšanai. Tātad, ja jautājums par negatīvo parādību attēlojumu tiek atrisināts tieši šādā veidā, tad gluži tāpat jāizšķir arī jautājums par pozitīvajiem varoņiem. Par to jārunā pirmām kārtām tāpēc, ka daudzās mūsu lūgās diezgan interesanti un spilgti attēlotas ierēdņu un biežu, kā slepeni, tā arī atklātu ienaidnieku, meļu un karjeristu figūras. Bet šīs komedijas, kur skatītāja galvenā uzmanība plevēsta negatīvajiem tēliem, pozitīvie varoņi paliek garām, neizpelnīdamies cik necik nopietnākas skatītāju simpatijas. Autors attiecībā pret dzīves materiālu, kas ietilpudināts komedijā, jābūt izteiktam nevis deklarāti, bet gan morālā divkaujā, patiesā mākslinieciskā divu sociālu spēku, divu sociālu raksturu pretnostatījumā, pie kam viens no tiem ir jāapkāuno un jāizsmej, bet otram skatītāju apziņā jāuzvar un jāizgauc.

Apskatīsim no šī redzes viedokļa, kā jautājums atrisināts N. Virtas lūgā «Pompejeva bojā eja». Dramaturgs plevēstis raksturam, kas prasās, lai to atsegtu, kad tie nolēmis savātī un sakoncentrēt Pompejevā visas tās radniecīgās raksturiezīmes, kas noteic Pompejeva tipu. Un šajā ziņā viņš nepasaukāmi ir gājis pa Gogoļa tradīciju ceļu.

Bet kāpēc gan komedijā «Pompejeva bojā eja» nerada mākslinieciska baudījuma izjūtas? Kāpēc gan, lasot šo komediju, izjūtam neticību pret šeit attēlotajiem notikumiem un cilvēkiem? Vispirms tas ir tāpēc, ka Virta šeit nav atradis māksliniecisko patiesību, atklājis satiriskā Pompejeva tēla attiecības ar citiem personāžiem, citiem cilvēkiem, kuri cīnās pret viņu lūgas lappusēs.

Paša Pompejeva raksturā nav parādīts iekšējais patiesīgums. Rakstnieks pamatīgi pazīst šo tipu. Pompejevs —

tas ir pārveidots, izaudzis, uzpūtīts, vēl vairāk ieguvis koproas formas hiperbolizētais Tverdovs no tā pašā Virtas lūgas «Mūsu dieniskā maize». Mēs tiecām Tverdova tēlam, taču Pompejeva tēlam neticam. Iemesls ir tas, ka šeit autora sniegtais raksturojums, kas dzirdams pašā Pompejeva tekstā un citu personāžu replikās, nesaskan ar to stāvokli, kādu savas pilsētas dzīvē ieņem Pompejevs. Par viņu runā kā par talantīgu administratoru, kas izvilcis apgabalu no atpalcības. Tātad — Pompejevam piemīt kaut kādas īpašības, kas noteic iespēju viņam darboties dzīvē. Tomēr visu to mēs uzziņām tikai no darbojošos personu replikām, bet pašā Pompejevā, viņa raksturā mēs redzam tādu šo pilnīgi kailo trūkumu sabiezinājumu, ka nokļūstam neizprātē, kāpēc gan ļaudis, kuru vidū dzīvo Pompejevs, turpina ar viņu strīdus un izpauž savas attiecības daudzajos šīs lūgas skatos. Lai gan jau pašā sākumā skaidri redzams, kā jārikojas ar šo cilvēku.

Ja statistiski uzskaitām visus šos trūkumus un netikumus, ar kuriem autors apveltījis savu Pompejevu, tad izrādās, ka to ir... veseli divdesmit četri. Pat puses no šiem trūkumiem pietikt, lai cilvēku izslēgtu no partijas un atceltu no amata! Apveltījis vienu cilvēku ar šiem divdesmit četriem netikumiem, Virta nebija sev pajautājis: kāpēc tāds cilvēks, kuram tik pasakaīnā daudz netikumu, tomēr ir reāls spēks, kas palīdz viņam noturēties un kāpēc cīņa pret viņu ir sarežģīts un grūts uzdevums?

Ja Virta būtu parādījis to masku, ar kuru pašizsardzības interesēs Pompejevs aizsedzas — komedijā būtu patiesīgāka un pārliecinošāka. Bet arī tas vēl nav pietiekami. Veltījot maksimālo uzmanību Pompejeva tēlam, dramaturgam vajadzēja attiecīgi veidot arī cilvēku tēlus, kas cīnās pret viņu. Taču lūgā «Pompejeva bojā eja» iznāk diezgan divaina situācija: staigā nekaunīgi tēviņš, īsts negēlis, kas atklāti skatītāju priekšā izrāda savus netikumus, un blakus tam — godīgi ļaudis — komunisti, kuri ar to vien tikai nodarbojas, ka mēģina pārliecināt Pompejevu, klauvē pie viņa sirdsapziņas.

Apgabala komitejas sekretāru Lomovu autors pārvērtis par Pompejeva galveno pārliecinātāju. Pompejevs bjaustās, lamājas, neizpilda partijas direktīvas, bet Lomovs viņu mierina, pārliecina. Ja Lomovs būtu pilnasinīgs, savam uzdevumam piemērots varonis, viņš jau sen būtu atmaksojis Pompejevu, būtu atmaksojis to ar pašu asāko ieroci, kāds ir dots tikai dramaturgam-satirīkam. Ja Lomovs būtu asāks, talantīgāks par Pompejevu, ja viņam būtu dota asāka mēle, kas spēj pasācīt trāpīgas replikas, veiksmīgus spriedumus, — tad tas viss liktu skatītājam un lasītājam ticēt Lomova autoritātei, radītu mīlu un cieņu pret viņu.

Bet N. Virtas lūgā pozitīvais varonis nepaceļas augstāk par to, pret ko viņš cīnās. Šim varonim nav pašā galvenā ieroca — smieklu pret to, kuru viņam ir pienākums atmasket. Mūsu dramaturgi izdara nopietnu kļūdu, ja pašu galveno ieroci — smieklu — uztic negatīvajiem personāžiem, bet pozitīvo varoņu rīcībā atstāj tikai sentences, atrunašānu un pārliecināšanu. Kāpēc tad autors savu vērtīgāko talanta spēju — ironijas un joku spēju — piešķir tikai negatīvajiem personāžiem, kāpēc viņš pozitīvajiem varoņiem nedod laimīgu iespēju kopā ar skatītājiem pasmieties par to cilvēku, pret kuru viņi lūgā cīnās?

Bieži gadās, ka pozitīvie personāži atrodas kaut kur nomalā no galvenās darbības līnijas un pozitīvo un negatīvo personāžu cīņa noris kaut kur lūgas periferijā.

Piemēram, ukraiņu rakstnieka V. Miņko interesantajā komedijā «Uzvārdi nenosaucot». Šīs komedijas pozitīvais varonis Maksims ir iemīļlējis meitenē, kura nav viņa mīlas cīnīga. Šī augsti stāvosa tētiņa izlutinātā un ar kropli audzināšana samaltātā meitiņa mūsu dzīves konkrētos apstākļos ir patiešām smieklīga, un autors viņu izsmej ar labu dramaturģisku izdomu. Varone, kura sapņo par jo izdevīgākām laulībām, ilgojas atrast vīru un nekā nestrādāt, kura nicina pat domu par godīgu mīlestību un godīgu darbu dzīvi kopā ar mīlamu cilvēku — komedijas beigās, izejot cauri virknei peripetiju un pazaudējot laimi, nokļūst dzimtsarakstu nodaļā, kur viņai jābūt par cita laimes reģistrētāju. Tas ir īsts, interesants, komedijas prasībām atbilstošs atrisinājums.

Bet Miņko izrādās pilnīgi nevarīgs, kad viņam jāveido Maksima raksturs. Pirmajā skatā viņš piespiež savu varoni uzstāties kā Poemas (tā smieklīgi un pretenciozi nosaukta varone) preciniekam, pavisam nepaskaidrojot, kāda īsti iemesla dēļ šis godīgais, drošais un atklātais jaunietis nokļuvis meitenes namā, kādēļ viņš iemīļlējis Poemu un kas tos satuvinājis.

Nakamajā skatā Maksims jau atsakās no Poemas. Arī šis varoņa biogrāfijas fakts nerod nekādu pamatojumu Maksima raksturā.

Autors ir spiests «glābt» Maksimu ar tā saucamajiem «blakuslīdzekļiem», gluži ilustratīviem līdzekļiem: lūk, paskatāt tikai, kāda smieklīga atmosfera valda Karpa Karpoviča un viņa meitas mājā, un, palūk, kāda ir patiesā dzīve! Tad tiek izvēsta celtniecības aina kolchozā. Šinī notēlojumā ir virkne dzīvu vērojumu, kas uzrakstīti spilgti, komedijai atbilstoši, ar īstu izdomu. Bet šinī aina Maksims piedalās tikai kā kaut kāda nomināla figurā. Ar blakus un palīdzīdžekļiem autors cenšas pacelt savu galvenā pozitīva varoņa tēlu, kurš jāpārliecina un jāizceļ idejiskā pamatkonflikta attīstībā, kas sastāda lūgas mugurkaulu.

(Nobeigums nākamajā numurā)

ANNA SAKSE

Jaunā skolotāja

Dainu Grunavu pamodināja aas, satraucošs zvans. Tātad pukstējis seš!

Viņa strauji atgrūda segas un stēdzās aplūsināt modinātāju, kas ar nolūku bija nolikts labi patālu no gultas. Jau skolas gados Daina bija atteikusies no mātes laipnās modināšanas un uzticējusies vienaldzīgajam pulkstenim, kas nevēroja tā kā māte, vai Daina aizgājusi gulēt devipos vai divpadsmitos. Noteikti zvanīt sešos — tas zvana, kaut arī meitenē tik saldi būtu pasnaust vēl tikai dažas minūtes.

Daina atvēra logu un enerģiski velca rita rosmi. Izgājuši virtuvē, ielaida mazgājamā bļodā vēsu ūdeni, nomazgājusies notīrās ar rupju dvieļi un sajuta kermenī tādu svaigumu kā pēc peldēšanas. Ir labi būt jaunam un sākt darbu, kļūt patstāvīgam un nejusties apgādājamā lomā.

Istabā viņa uzmeta acis kalendaram, it kā vēlreiz pārliecinādamās, vai nav kļūdījies datumā. Jā, pirmais septembris.

Pirmais septembris. Tik ļoti gaidīts visu vasaru. un tomēr pēdējās dienās šķitis, ka pārāk ātri tuvojas liktenīgā diena — pirmā diena skolotājas un klases audzinātājas darbā. Vai nav savād! — daudzus gadus viņa gatavojusies, ilgusies drīzāk sākt dvēseļu veldotāja darbu. Līcēs, ka visu, kas skolotājam jāzina, viņa jau sen iemācījies, bet, lūk, nupat sāk uzmakties balles. Viņas audzināšanā nodota pietikā klase. Smaga klase, kā telca pats direktors. K ase, kurai katru gadu mainīties audzinātājs.

Stāsta fragments

— Kā es prātīšu viņus audzināt? —

— ģērbdamās Daina jautāja sev jau kuro reizi. Bātlēm pievienojās rūgtums pret direktoru, kas taini viņai, jaunai, nepieredzējušai skolotājai, iedalījis tik nedisciplinētu klasi. Tagad liekas, ka viņa bijusi pārāk vieglprātīga, pārāk pašpāļāvīga, uzņemdamās audzinātājas darbu. Stundu skaits viņai iznāca diezgan prāvs pa visām klasēm, un viņa būtu varējusi mierīgi nodoties tikai mācīšanai, neuzņemoties atbildību par kādas klases disciplīnu un vispārējām sekām.

Māte aicināja brokastīs. Daina uzmeta acis pulkstenim — jau septiņi.

— Ak tu, vecais nīku pūznī! — viņa klusu nolamāja pulksteni un pasmejās, ka bērniņa bija ticējusi, ka pulkstenis var iet ātrāk un lēnāk: jo vairāk bija jāmacās, jo ātrāk tas stēdzās. Nebija viņa vēl izrēķinājusī sarežģītu algebras uzdevumu — skaties, pulkstenis jau paspējis noskriet veselū stundu. Bet cik lēni tas prata čapot, ja bija jāgaida, piemēram, svētdienas kāda draudzene, lai kopīgi aizbrauktu uz mežu.

Viņa iegāja virtuvē. Māte jau bija ielējusī kafiju krūzītēs un apsedās brokastot. Daina paņēma maizes gabaliņu, domās iegrimusi, nokoda kumosu un ilgi kožāja to, nevarēdama norīt.

— Tu laikam esi uztraucies, — māte saprotoši pasmaidīja.

— Esmu gan, — Daina vaļsirdīgi atzinās.

— Ak tu, muļķīte, ko tu bīsties? — māte labirdīgi nogluda meitai galvu. — Grūts ir tikai iesākums. Iestrādāsies, iedzīvosies un vēlāk darbs kļūs brālis. Bezdarbs, lūk, tas ir briesmīgs. Kā toreiz, kad tu biji mazpā...

— Māmiņ, man nu jāiet, — Daina viņu pārtrauca, jo zināja, ka mātes stāsts par bezdarbu ir garš un bēdīgs stāsts.

— Man pašai jau arī jāiet, — māte atpāpās un stēdzās piekopt galdū.

Kad Daina izgāja uz ielas, viņai garām, somu vicinādams, pašāvās gadu divpadsmit vecs zēns. Viņš likās redzēts, bet kur, to Daina nevarēja atcerēties. Varbūt pat sava nama sētā, kur no sešdesmit dzīvokļiem siltās dienas sabīra diezgan daudz bērnu. Lielāko tiesu mazo Daina pazina, zināja, kā sauc, ko tieši tie mazākie viņai likās interesantāki — tie visas rotaļas uztvēra nopietni, kā pašu dzīvi, kamēr lielākie bieži vien knakstījās un ķircināja gan mazos, gan pašī viens otru.

Nonācis pie neliela divstāvu nama, zēns nometa somu zemē un, ielēcis pirkstus mutē, griezīgi iesviļpās. No otrā stāva atvērtā loga atbalsojās tāda pati atbilde. Atspiedies pret sētu, zēns gaidīja un ar zābaka purnu nepacietīgi spārdīja iedrupušu ietvi. Daina garām-tedama stingri ieskatījās viņa sejā. Dzīvas brūnas acis, kupli tumši mati, noteikti, pat skaisti sejas panti.

Viņa bija nogājusī krietnu gabalu, kad atskanēja strauja kāju dīpoņa, it kā viņai kāds dzītos pakal. Instinkti viņa piespiedās pie sētas un palaida garām skrējēju — nupat redzēto un otru tāda pašā auguma zēnu. Viens otru somām grūstīdami, tie lēkādami aizskrēja. Pie kādiem vārtiem zēni apstājās, piespieda zvana podziņu, un atkal abi nebēdīgi smiedamies metās prom.

Kad Daina nonāca pie šiem vārtiem, no sētā kokos ieslēptā namaļa pa celīņu tiem tuvojās vecenīte ar atslēgu rokā. Ieraudzījusi Dainu, viņa apstājās un sāka runāt, vairāk pie sevis, nekā stāstīdama:

— Ak palaidni, palaidni, ko viņi var zvānīties! Vai tad neviena nav, kas tādus varētu savaldīt? Skolā iet, vai tur tā māca.

— Vai šie zēni bieži jūs traucē? — apstādāmās pie vārtiem, jautāja Daina.

— Kad sākas skola, tad reti kāds rīts pāiet, — vecenīte sūrojas. — Es jau neko, bet man mēsa ir silma. Kā zvans, tā skrien no gultas laukā pie loga un sūta mani atslēgt. Iegūmusi galvā, ka dēls varētu pārnākt. Kur viņš pārnāks, pie Maekavas kirtis. Viņa jau man tāda... nu, ar nerviem...

— Jūs skolai neesat ziņojusi? — Daina viņu pārtrauca.

— Ko es tur varu ziņot, — vecīte atmeta ar roku. — Kaut jēl redzējusi būtu, kāds tag palaidnis izskatās. Man acis pavisam miglainas.

Daina turpināja ceļu un domāja, kā cīnīties pret tādiem miera traucētajiem. Ka draiskulīgais zēns ir no viņas skolas, par to nebija ne mazāko šaubu. Kaut jēl tas nebija viņas klase! Bet varbūt arī labāk, ja būtu. Viņa izdo-

mās kaut ko, kā atradināt zēnu no nejaukās parašas.

Daina izgāja uz plašās ielas, pa kuru traucās tramvajs un ripoja automašīnas. Arī trotuari pilni gājēju, un tik daudz skolnieku — zēnu un meiteņu plūst visi uz vienu pusī. Somas un portfeji, bīzītes ar dažādu krāsu lēnēm, un acis, acis — zilas, brūnas, pelēkas, priekā un galdās dzirkstošas. Krāšņa aina, kuru jo sevišķi tikamu padara baltās pionieru blūzītes un sarkanle kaktāuli.

— Jaunās paaudzes priekšpūles! — Daina ar lepnumu nodomā un jūt mīklumu sakāpjam acīs. Viņai pa priekšu iet meitenīte pionieres formā, ar somu plecos un puķēm rokā, un kaut kas nepasakāmi aizkustinošs ir apzinīgajā gaitā, kāda liela nopietnība un relzē dzīvīgums. Cik daudz sappu un nodomu tādās mazās galviņās par dzīvi, par nākotni, un tagad vajadzīga tikai laba griba, lai visi tie piepildītos. Protams, šie sappi un nodomi dažām mainās, un pat vairākas reizes, bet tādas garas un drūmus liktenstāstus par bezdarbu, pasatīektām cerībām, kādus stāsta viņas māte, šie bērni no savas dzīves nezinās turpmākām paaudzēm stāstīt.

Lūk, klāt skola, balta un saulaina kā pati bērniņa. Pa kāpnēm uz augšu dodas skolnieki, tiem pa vidam arī dažī skolotāji un vecāki ar pirmklasniekiem pie rokas. Mazā pioniere pārlēk puķes kreisajā rokā un labo paceļ pioniera sveicienam.

Gaitenī Dainu apņēma tik pazīstamā pirmās skolas dienas priecīgā čaloņa. Šī ir diena, kad pēc vairāku mēnešu šķīršanās atkal satiekas draugi un draudzenes, un katram ir tik daudz ko

(Turpinājums 3. lappusē)

Sadarbībā ar jaunajiem dramaturgiem

Darbs ar jaunajiem dramaturgiem Jelgavas teātrī kļuvis par labu tradīciju.

Vēl pavisam nesen latviešu literatūrā nebija zināmi M. Zuntnera, A. Vilka un Noras Vētras vārdi. Tagad mēs zinām, ka dramaturgi M. Zuntners un A. Vilks kopā ar Jelgavas teātri radījuši lugas «Liesma naktī» un «Pavasaris». Pašlaik viņi raksta jaunu lugu. Noras Vētras luga «Ar dziesmiņu druvā gāju» izrādes darījušas pazīstamu jaunās autoras vārdam. Šobrīd teātris strādā ar citu jauno autori — Olgu Ilmeri, kura uzrakstījusi lugu «Dzintarsmēleji».

Jelgavas teātra darbs ar jaunajiem dramaturgiem nav jāuzskata par kaut kādu paraugu. Tas nav bez kļūdām, nopietniem trūkumiem. Taču tas modina interesi, no tā var mācīties.

A. Vilka un M. Zuntnera luga «Liesma naktī» nekļuva par lielu notikumu latviešu dramaturģijā, taču tā satīstīja ar asu konfliktu, darbības piesātinātību un aktivitāti. Pats vajākais šai lugā bija tēli. Tie nebija pilnīgi cilvēku raksturi, bet gan nosacīti zināmas parādības vai domas — jauna un laba, pasīvā vai aktīvā — padevēji.

Strādādam ar autoriem, teātris sākmā aprobežojās ar zināmiem ārējiem koreģējumiem. Režisura un aktieru ieteikumiem pārvērtot to vai citu ainu, izmainīt darbības risinājumu. Dramaturgi parasti šos priekšlikumus ņēma vērā, rakstīja jaunus skatus un ainas. Teātris it kā nostādīja autoru priekšā savu shēmu, kurai tad viņi sekoja. Dramaturģiskā materiāla kritērijs visbiežāk bija nevis dzīve, prasība parādīt dzīvē tipisko, bet tāds vai citāds literārs etalons.

Tādējādi teātris īstenībā kļuva par paviršu līdzautoru un, varbūt, nemaz negribēdams un neapzinādams, uzspēdā autoriem shēmu, štampu.

Kad režisors A. Leimanis sāka strādāt pie lugas «Ar dziesmiņu druvā gāju», viņš lētoja to pašu metodi. Jaunajai autorei Norai Vētrai viņš itin bieži teica: «Tas neder. Pārrakstiet. Ievēdiet jaunu dialogu. Saīsiniet...» Atsaucdamies uz skatuves mākslas likumiem, režisors vienkārši iestādīja prasības, maz rēķinādamies, ka organiski tās iekļaujas autora iecerē, viņa radošajās īpatnībās. Un dramaturgs, gribēdams ieraudzīt savu lugu uz skatuves, vai arī teātra darbinieku autoritātes ietekmēt, laboja, pārrakstīja, īsināja, papildināja. Viss «jaunais», kas tādā veidā ienāca lugā, nebija paša autora radošās domas rezultāts, autors to nebija izjutis un pārdziņojis. Tāpēc luga no šādās sadarbības nekā nopietna iegūt nevarēja. Un tāpēc arī «Ar dziesmiņu druvā gāju» inscenējums Jelgavas teātrī nebija īsti izdevies. Režisors un aktieri bija spējuši ieskanēt izrādē lugas

JAŅINA MARKULANE

lirismu, latviešu zemniecības šodienas dzīves romantiku, bija arī vairāki spilgti tēli, skati. Ne velti skatītāji, īpaši kolchoznieki, šo lugu uzņēma tik silti. Bet izvirzītās konflikts kā lugā, tā izrādē nekļuva pietiekami ass, nebija izdevies atbrīvoties no deklarācijas, shēmas, parasta literāra štampa. Teātris nebija pratis palīdzēt dramaturgam.

Pagājušā gada beigās Jelgavas teātris parādīja skatītājiem A. Vilka un M. Zuntnera lugu «Pavasaris» inscenējumu. Arī tas radījis ciešā sadarbībā starp autoriem un teātri. Šoreiz inscenētājs A. Leimanis sadarībā ar autoriem izvēlējās citu pieeju, citu veidu. Viņam palīgā nāca K. S. Stapislavskā sistēma. Vairākkārt kopā ar autoriem izlasot lugu, noskaidroja virszedevumu, darbības apstākļus, caurviju darbību, varoņu attieksmes pret dzīvi, notikumiem, ļaudīm. Bija svarīgi pārbaudīt, cik dziļi viens vai otrs personažs iesniedzas dzīvē. No tā atkarīgs raksturu tipiskums un līdz ar to individualitāte. Noskaidrojās personažu biogrāfijas, attīstības perspektīvas. Pateikti, ka cilvēks ir tāds vai citāds, ka viņu aizrauj viena vai otra lieta, — tas ir pārāk maz. Jāpārāda, kā šī cilvēka īpašības, tiekames izpaužas darbībā. Dramaturgu un režisora pievēršanās šim jautājumam palīdzēja pareizāk atrisināt sadursmes un konfliktus.

Tāda lugas iepriekšēja analīze, tēlu pārbaude ar dzīves patiesības mērakli uzvedināja dramaturģus uz jaunām domām, ļaunim risinājumiem, ļāva pašiem saprast un izjust, kas lugā pareizs un labs, kas — nepareizs, aplams. Tāpēc arī labojumi un papildinājumi lugā nebija formāli, bet psiholoģiski pamatoti.

Daudz strādāts pie Garkalna tēla. Teātris centās palīdzēt dramaturgiem atbrīvot Garkalnu no plakātiskuma un citiem pozitīvo varoņu tēlu veidošanā ideālā parastiem štampiem. Bija jāatklāj iekšējais cēloņi, rakstura īpašības, kas pamudina Garkalnu atstāt Rīgu un doties uz kolchozu par priekšsēdētāju. Bija jāatklāj Garkalna — cilvēka un vadītāja — stiprās īpašības un arī viņa vājās puses, trūkumi.

Jāsaka, ka ne autoriem, ne teātrim šo uzdevumu līdz galam atrisināt neizdevās. Garkalns joprojām palika drīzāk deklarātīva, nevis konkrēta figūra. Taču virkne skatu sāka skanēt daudz patiesīgāk.

Izrādē ir ļoti svarīga vieta, kad kolchozniece Mirta atnāk pie Garkalna un lūdz rekomendāciju uzņemšanai partijā. Sākumā šis skaits bija (raksturojot īsos vilcienos) apmēram tāds. Mirta saka: «Lūdzu, dodiet rekomen-

dāciju». Garkalns atbild: «Labi, došu». Tas, protams, nekā neatklāj ne Mirtas, ne Garkalna raksturu, kaut arī šai notikumā izšķiras tik svarīgs jautājums. Kopā ar teātri dramaturgi šo vietu pārstrādāja, atklās no šāda vienkāršota atrisinājuma. Jaunajā variantā Mirta ilgi nevar izšķirties lūgt rekomendāciju. Viņa vēl un vēlreiz apsver, vai ir cienīga kļūt par partijas biedri. Bet Garkalns, savukārt, labi saprot Mirtas domas, uzmanīgi vēro viņu — vai jaunā sievietē labi izpratusi šā soļa svarīgumu. Mirtas sarunu ar Garkalnu pārtrauc atnākušie kolchoznieki, un tikai vēlāk Garkalns apsola viņai tuvākajās dienās sarunu turpināt. Tā uz skatuves radies neliels patiesas dzīves atspulgs, kas daudz pilnīgāk un dziļāk atklāj tēlus.

Nopietni teātris strādājis ar dramaturgiem, cenšoties panākt, lai personažu valoda sekmētu raksturu atklāšanu.

Lielākā daļa visa šī darba tika paveikta vēl līdz mēģinājumu posmam, tomēr te aktīvi līdzdarbojās viss teātra radošais kolektīvs. Sadarbība ar autoriem, protams, turpinājās arī mēģinājumos. Vēl un vēlreiz aktieri pārbaudīja notikumu loģiku, varoņu domu un jūtu patiesīgumu.

Nesen savu pirmo lugu «Dzintarsmēleji» Jelgavas teātrim iesnēģusi jaunā dramaturģe Olga Ilmere. Viņa kādu laiku bija dzīvojuši pie sveķu tēcinātājiem, tur strādājuši. Tas, ko viņa tur redzējusi pati savām acīm, tā saviļņojis, ka radusies nepieciešamība par to uzrakstīt. Viņa aprakstījuši laudis un notikumus, ar kuriem pašai nācies saskarties. Bet no visa tā luga vēl nebija iznākusi, jo trūka konflikta, tipiska dzīves atspulga. Talkā nāca teātris.

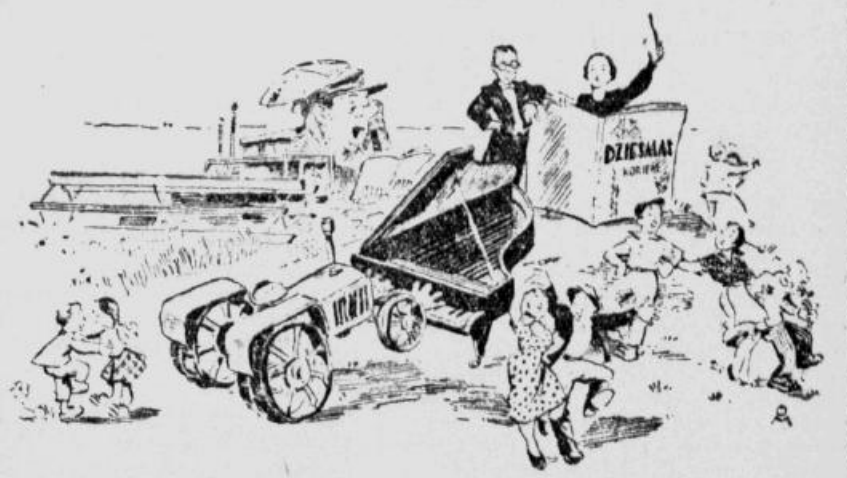
Par O. Ilmeres lugu rūpīgi gādāts arī Rakstnieku savienībā. Valodas izstrādāšanā, tēlu izveidošanā viņai palīdzējuši tādi pieredzes bagāti dramaturgi kā Jūlijs Vanags un Elina Zāle. Luga sīki apspriesta gan Maksas lietu pārvaldes mākslinieciskajā padomē, gan pašā Jelgavas teātra kolektīvā. Izteikts daudz vērtīgu norādījumu. Un Ilmere tos ņēmusi vērā, izvēlējusies pareizo ceļu. Radoši sadarbojamās ar teātra kolektīvu, autore spējusi lugu jūtami uzlabot. Daudz darīts personažu individualizēšanā, konfliktu izvirzīti interesanti un asi.

Jelgavas teātra sadarbība ar jaunajiem autoriem vēl nav devusi sevišķi izcilus panākumus, taču jāatzīst, ka neatlaidīgais darbs šai virzienā devis vērtīgus augļus un turpmāk dos vēl raženākus.

Jelgavas teātrī debitējušie jaunie dramaturgi turpina strādāt, raksta jaunas lugas. Tās, bez šaubām, labvēlīgi ietekmēs sadarbībā ar teātri gūtā pieredze.

„UZKĀPU KALNĀ”

Ilustrācija dziesmas tekstam, kurai muziku komponējis P. Liette

Dimda, dimda, nu dimda,
Nu tā labi gāja:
Kombaini dziedāja,

Traktori spēlēja,
Paši darba darīja
Aiz prieka dancoja.

(Padomju komponisti. Dziesmas korim. Sakārtojis M. Zariņš. LVI, 1952. g., 47 lpp.)

O. Muļnieka zīmējums

Atklāta vēstule baleta mākslas specialistiem

Daudzi Rīgas pilsētas deju kolektīvi, tādi kā Poligrāfiku centrālā kluba, Latvijas Valsts universitātes, Latvijas Arod biedrību padomes Kultūras nama, Būvstrādnieku arod biedrības centrālā kluba, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas un daudzi citi pagājušajā gadā un arī šogad mēģinājuši radīt jaunas dejas. Mūsu darbu atbalstīja LPSR Zinātņu akadēmijas Etnogrāfijas un folkloras institūta un Republikaniskā tautas mākslas nama darbinieki, rīkodami jaunrades konferences. Jūs, baleta mākslas specialisti, mūs kritizējāt, ka mūsu dejas ir iznākušas bālas, neizteiksmīgas. Seit vainojamas mūsu nepietiekamās zināšanas deju mākslā. To-

mēr mēs negribam pārtraukt savu jaunrades darbu. Tāpēc griežamies pie jums, biedri baleta mākslas specialisti, pēc palīdzības. Lūdzam radīt jaunas dejas, no kurām mēs varētu mācīties, kuras noderētu mums par paraugu. Parādiet mums pareizu ceļu, kā radīt jaunu ēstietisku deju, kura patiesi atspoguļotu mūsu dzīvi un darbu. Esam pilnīgi pārliecināti, ka jūs to varat.

Par ikvienu jaunu deju jums pateiktos desmitiem, simtiem un tūkstošiem deju kolektīvu dalībnieku visās mūsu republikas malās.

Mākslinieciskās pašdarbības deju kolektīvu dalībnieki un vadītāji

Vērtīgs iestudējums radiofonā

Izpildāmā daudzu klausītāju prasību, Latvijas PSR Radiokomiteja pēdējā laikā arvien vairāk pievēršas dramatiskiem raidījumiem.

Daudz radošu pūļu Radiokomiteja ieguldījusi savā jaunākajā dramatiskajā iestudējumā — gruziņu rakstnieka Staļina premijas laureāta S. Dadiani lugas «No dzirksteles...» radiomontažā, kuras pirmais raidījums notiks šovakar plkst. 21.20.

Luga «No dzirksteles...» stāsta par Josifa Visarionoviča Staļina revolūcionāro darbību Alžīrijā, parāda viņa varonību, tūlredzību, nesatricināmo uzticību V. I. Lēņina idejām, organizēto Batumā sociāldemokrātisku organizāciju, vadot streikus un pazīstamo Batumas strādnieku politisko demonstrāciju 1902. gada 9. martā. Ar

lielu spēku notēlots, kā nesamierināmā cīņā pret oportunismu auga leņķiniskā iekriešu organizācija, kuras priekšgalā bija J. V. Staļins. Lugas notikumu loka ietverta arī J. V. Staļina satikšanās ar V. I. Lēņinu Viskrievijas boļševiku konferencē Tamerforsā.

S. Dadiani lugu «No dzirksteles...» radiofons iestudējis LPSR un Cuvāšijas APSR Nopelniem bagātā māksliniece B. Pradiņa vadībā.

V. I. Lēņina loma uzticēta LPSR Nopelniem bagātajam māksliniekam, Staļina premijas laureātam R. Zanderzonam.

Lugas centrālo — J. V. Staļina tēlu veido LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieks K. Pīslis. Toņmelstārs — A. Višņevskis, skaņu operators — I. Hermansons.

Turpinājums no 2. lapa puses

stāstīt, ka otru uzklāsit gandrīz neiznāk vajās. Varbūt arī kāds klausēs, bet no rosiņā balsu jūklā rodas iespaidi, ka runā visi, smejas visi, kļūst visi, un klusē tikai dažādi vientuļi — acīm redzot šīs skolas pirmgadnieki, kas vēl nav atraduši pazīpās un draugus.

Dainu Grunavu skolnieki vēl nepazīst un nevēlceina. Šodien te daudz svešu cilvēku redzams — te mātes atvedušas pirmklasniekus, te ierodas organizāciju un iestāžu pārstāvji. Citā reizē viņus visus gveicinātu, bet šodien tāds satraukums un pašiem tik daudz runājams, pirms saiet pa klasei, ka pieaugušie lielajā barā pazūd un paliek neievēroti.

Beldzot Daina nokļuva klusākā gaitē. Klusākā tāpēc, ka te ir trīs durvis, uz kurām rakstīts: Skolotāju istaba, Direktors, Kanceleja. Tās ir istabas, kuru tuvumā trokšņot neērti, kaut arī šī ir pirmā skolas diena un skolotāji atņemti gan pašī ar saviem mācību plāniem, gan sarunās ar vecākiem un atnākušajiem viesiem.

Skolotāju istabā Dainu pārņēma neparedzētas jūtas — kautrība un nevēlība, it kā viņa pati vēl būtu skolniece, kas pēkšņi ielauzusies pie skolotājiem un nu nezina, ko isti teikt, kādu lēmumu uzdot savai ienākšanai. Un kāds gan brīnums — vēl taču nupat, pavasari, viņa bija stāvējusi šādu pašu cieniņāmu pedagoga priekšā un atļēkusis uzdevumus, likusi eksāmenus, uz atvačīšanas pasnēģus audzinātājiem ziedus. Bet tagad jāstāpās ar viņiem kā ar līdzīgiem, un tas ir tik grūti, tik neperast, ka gribētos atvačīties un aizskriet uz klasi, apstēties solā un kādu laiku vēl tikai noskatīties, kā isti jāizturas skolotājam.

Pēc akta pirmā stunda Dainai bija savā klasē. Jau aiz durvīm viņa dzirdēja, ka tajā liels troksnis. Cauri dažādām balsīm skanēja skaļi blīkšķi un klledzienti: — ... tad es viņam šitāl... es viņam gāztu...

Daina atrāva klases durvis un ieraudzīja skatu, kas viņu uz mirkli samulcināja. Kāds zēns bija noraisījis jostu un no viņa spēka zvetēja ar to pa skolotāju gaidu. Cits, augumā prāvs zēns, steigā kožlāja papīrišus un pa caurulītī pūta meitenēm matos. Drukns galmaistis raustīja meiteni aiz sarkanā kaklauta stūriem un kļūgāja kaut ko par pionieriem.

Kļu su un vietās! — Daina uzsauca un pati nobrīnījās, ka viņas balss, par spīti satraukumam, bija izskanējusi mierīgi. Un varbūt tieši šis miers bija tas, kas piespieda klasi acumirkli aplūst.

Daina nostājās pie skolotāju gaida un klusēdama ar stingru skatienu sekoja skolniekiem, kamēr tie sasedās.

Kā redzams, jūs pa vasaru esat atzīmējuši skolnieku uzvedības noteikumus, — viņa iesāka stundu. — Vajadzēs atkārtot

Mums neiet galvā, — sauca pirmkāds zēns.

Atkārtosim, kamēr iespiedīsies atmiņā, — Daina piezīmēja un paņēma žurnālu.

Skolnietki bija sagatavojušies pirmo stundu noplāpāt, bet Daina aprāva viņu sarunas un sāka mācības. Tag bija levdarības botānikā, mācība par milzumpļāso augu valsti, kas Dainu pašu aizrāva gan ar savu skaistumu, gan noderīgumu cilvēkam. Dzīvās gleznās viņa atēloja Padomju zemes daudzveidīgo augu valsti ar Latvijas bērziem, sīlēm, jņāvām, druvām, ar radniecīgo Eiropas

Krievijas floru, Ukrainas kviešu, cukurbiešu un saulpuķu laukiem, ar īpatnējo tundras vienmūžību, par kuru bija lasījusi dailliteratūrā, ar eksotisko Kaukaza un Vidusāzijas dabu, ar Tālo Austrumu skarbo, vareno krāšņumu. Stāstīdama Daina pati izjuta agrāk nepaļautu lepnumu par savu zemi, par to, ka ir tādas lietas un bagātas valsts pilsone.

Kaut man izdotos arī šajos bērnos modināt tādas lepnuma jūtas, — aizkustināta ledomājās Daina un turpināja stāstīt, ko visu cilvēks iegūst no augiem — uzturam, apģērbam, kultural, ārstniecībai, kā padomju cilvēks iemācījies pārveidot dabu, lai sekmētu sociālisma celtniecību, un ka, lūk, tādēļ, lai prastu augu valsti pārveidot pēc sava prāta, cilvēkam jāpazīst augu uzbūve un dzīve, ko māca botānika.

Daina ievēroja, ka līdz zvanam vēl atlikušas piecas minūtes, un pārtrauca stāstu. Pirmajā stundā bija izdevies saistīt klases uzmanību, un tas viņai sagādāja dziļu gandarījumu. Atlikušais laiks bija jāizmanto nākamās stundas levdarījumam, un viņa izņēma no portfeļa līdzpāņemto gundegas augu.

Kas pazist šo puķi? — paceldama to augstu rokā, viņa jautāja.

Fu, tā nemaz nav skaista! — iesaucās Uldis. — Es esmu redzējis daudz skaistākas.

Par to neviens nešaubās, — Daina pazoboja zēnu. — Bet pasaki, kā sauc šo augu?

Uldis nezināja. Zināja Jānis. Sārums, Rasma Egļa un vēl daudzi citi, kas vasaras bija pavadījuši laukos vai kas dzīvoja pašā pilsētas nomalē mazās, dārzu apmētās mājēlēs.

Uz nākamā stundu katrs atnesiet līdzīgu gundegu ar visām saknēm.

Gundegas īstais ziedu laiks gan ir vasaras sākumā, bet atālā jūs to atradīsiet vēl tagad.

Manā pagalmā uz akmeņiem tādas gundegas neaug, — paziņoja Kārlis Bērziņš.

Pilnīgi pareizi, — Daina apstiprināja. — Mūsu mājas pagalmā tādas puķes neaug. Mūsu mājā aug tādi puikas, kas uz skolu ledami zvana pie svešiem vārtiem un traucē cilvēkus. Es vienu tādu zinu. Un es viņu brīdinu tādas muļķības vairāk neatkārtot.

Kārlis spītīgi iecirta zodu un skatījās apkārt, it kā nupat piemēnētais zēns būtu kāds cits, nevis viņš.

Zvana pārtrauca tālākās sarunas. Pēcīgais Harijs Balodis, nevarēdams sagaidīt, kamēr blakussēdētājs atstās soli, pārlēca pāri ne tikai savam solam, bet pat savu priekšā sēdētāju galvām. Daina nepaspēja ne attāpties, kad daži zēni kļūgādami no grūstīdāmies jau bija pazuduši no klases un tagad no ārpuses aizturēja durvis, lai pārējie netiktu ārā. Daina saprata, ka arī viņas stāvoklis ir ļoti nepatīkams. Kliegt, lai atver durvis, būtu vēltīgi — zēni zina, ka no klases vainīgie nav redzami, un visi liegsies. Palikt uzvarētā lomā nozīmē zaudēt klases acis respektu. Viņa atsaucā no durvīm zēnus, kas mēģināja tās ar spēku atraut, un mierīgi telca:

Parunāsimies drusku, vai mēs svētdien nesārkotū ekskursiju augu savākšanai herbartijam?

Klasē iestājās pēkšņs klusums. Visi apstāja audzinātāju un, it kā neticēdami savām ausīm, gaidīja vēlreizēju apstiprinājumu.

Durvju turētāji, laikam nevarēdami sagaidīt, ka klasē palikušie nāks ar viņiem spēkoties, paši atrāva durvis

un parēģojās spraugā. Viens pat izgrūda mēli un iebļāvās āza balsī.

Aizveriet durvis un netraucējiet, — Daina pavēlēja un jautāja klasesel:

Kā būtu, ja mēs aizbrauktu uz Skrīveriem? Bet varbūt jūs tur jau esat bijuši?

Nē! Nē! Nē! Neesam bijuši! — atbildes bira tik strauji, kā baldoties, lai skolotāja nepasaka citu, tuvāku un jau redzētu vietu. — Brauksim! Brauksim gan! Lūdzu, lūdzu, brauksim!

Labi, aizbrauksim apskatīt dendroloģisko parku, — Daina apsoltāja. — Jūs zināt, kas tas tāds ir? Nezināt. Tar ir parks, kurā aug visdažādākie kokli.

Klases durvis atkal atsprāga vaļā, un zēni, kas acīm redzot aiz tām bija klausījušies, aplenca skolotāju un sauca.

Mēs arī brauksim! Mēs arī!

To vēl nevar zināt, vai mēs jūs ņemsim līdzī, — pievākdama žurnālu un spalvakātu, Daina nevērtīgi atbildēja un taislās iziet.

Kāpēc nē? — Kārlis nepacietīgi noprasīja.

Pirmkārt, jūs nodalījāties no mums un negribējāt laist mūs pat ārā no klases. Otrkārt, jūs neprotāt uzvesties. Mums būs kauns, ja jūs arī vilcienā lēksiet citiem pāri galvām, — Daina šķietami vienaldzīgi paskaidroja un gāja uz durvīm. — Tagad visiem iziet no klases, — atgriezies viņa vēl pavēlēja.

Pirmā stunda! Ar satraukumu un apsleptām bailēm gaidīja savu spēku pārbaude. Kāpēc tajā, viņai nezinot, nenoklausījās kāds piedzīvojis skolotāja, lai pateiktu, vai bija labi?

GRĀMATU APSKATS

Strādnieka ceļš

«Val tiešām mēs tā esam dzīvojuši? — jautā Zanis Zuīmačs,

kas grāmatas levadā pastāstīdams, ko viņam, pārskūstot buržuāziskās Latvijas lauku avīzes, atgādinājuši sensacionālie virsraksti un darba cilvēku tragiskās dzīves apliecinājumi sludinājumi. — Visa mana dzīve, vienkārša latviešu strādnieka dzīve, ko padomju vara pacēlusi neredzētā augstumā, paslīd manu acu priekšā. Man gribas par to pastāstīt, sevišķi jaunajiem strādniekiem, komjauniešiem, pionieriem, kuri par laimi nav pieredzējuši un nekad vaļs nepieredzēs eksploatacijas jūgu un darba rūku ciešanas kapitalistiskā valstī. Manā sirdī nekad nenodzisis naida kvēl pret nolādēto buržuāzisko pasauli.

Maza, saura istabiņa vecajā būdā, kas piederēja nelielai stikla fabrikai Puzes pagastā, vienmēr skumja mātes seja un viņas sērgā dziesma, — tādi ir Zana Zuīmača pirmie bērnības iespaidi. Stikla pūtēja darbā aizritēja viņa vecība un vēlāk arī tēva mūžs. Cetpadsmit gadu vecumā sākas Zana darba gaitas stikla fabrikā turpat Puzē, bet vēlāk tās turpinās Rīgas rūpnīcā «Emolip». Fabrikas vadība atradās ārzemnieku rokās. «Ārzemnieki izturējās augstprātīgi pret vietējiem strādniekiem, tie apgalvoja, ka latvieši nekad neizprātis stikla kausēšanas noņēmumu, bet katram gadījumam stingri glabāja to no mums», — saka Zanis Zuīmačs. Totties fabrikas īpašnieku un administrācijas patvaļai nebija nekādu ierobežojumu. Buržuāziskās varas likumi sargāja kapitalistu intereses, bet strādnieks šo likumu priekšā bija beztiesīgs. Savā strādnieka dzīves stāstā Zanis Zuīmačs to ilustrējis spilgtiem piemēriem. Reizē viņš parādījis strādnieku šķiras neatlaidīgo cīņu par labāku dzīvi, par savām tiesībām. Vienkāršā stāstījumā grāmatas autors notēlojis vairākas streiku ainas. Latvijas Komunistiskās partijas vadībā, kura totalk darbojās dziļā pagrīdē, strādnieki ciešā vienotībā uzstādīja savas prasības uzņēmējiem un nepieļāpās nekādu draudu priekšā. Nedz bezdarba posts, nedz cietumi nespēja sa-

laut strādnieku cīņas gribu. To nespēja salauzt arī buržuāzijas dienēdri — socialdemokrātu līderi, kas, maskēdamies ar demagoģiskiem solījumiem, visādi centās jaukt strādnieku vienoto cīņu. Zanis Zuīmačs ar dedzīgu sarkasnu parādījis šo socialdemokrātu līderu nodevību.

Strādnieku šķiras apzinīgākā daļa bija saistīta ar Komunistisko partiju. Ar partiju pamazām, bet arvien ciešāk saistījās arī Zuīmača ģimene — viens pēc otra par komunistiem kļuva visi trīs brāļi.

1940. gada jūnija dienas, padomju varas nodibināšana — jaunas, laimīgas dzīves sākums latviešu tautai. Kā viss tas piepildīja ilgās cerības, kādas pārmaiņas ienesa katrā atsevišķā strādnieka dzīvē, to redzam, lasīdami grāmatu «Strādnieka ceļš». Vēl sekoja Tēvijas kara pārbaudījumu bargās dienas, vēl bija jāsatricē pišļos hitleriskie lebrucēji, lai atkal varētu ķerties pie mierīga jauniecības darba.

Ar lielu sērību Zanis Zuīmačs stāsta par stikla rūpnīcu «Sarkandaugava», par neatlaidīgiem meklējumiem, kā pārtināt stikla lentas izvilksanu, par strādnieku un rūpnīcas vadības ciešo sadarbību, par partijas atbalstu un citu republiku brālīgo palīdzību. Viss tas vainagojās nepieredzētiem panākumiem — Rīgas rūpnīca «Sarkandaugava» sasniedza tādu ātrumu stikla ražošanā, kādu līdz tam nepazina neviena stikla rūpnīca pasaulē. Viens no šī sasnieguma līdzdalībniekiem bija Zanis Zuīmačs, un viņš kopā ar vairākiem citiem stikla rūpnīcas strādniekiem saņēma augsto apbalvojumu — Staļina premiju.

Tāds ir Padomju zemes strādnieka ceļš — savas zemes īstenā saimnieka ceļš. Cilvēks, kas nesena pagātnē — buržuāziskās varas apstākļos — bija nospiests beztiesīga verga stāvoklī, pie padomju varas izlēja taisnu savu muguru, atguva cilvēka tiesības, kļuva par aktīvu socialistiskās sabiedrības locekli, cīnījās par miera nostiprināšanu, par komunisma ātrāku uzcelšanu. Grāmatas literāro apdari veicis M. Zorins.

A. Alvars

Karela Čapeka darbu izlase

Ievērojamā čehu rakstnieka K. Čapeka daiļrade savos pamatos vērsās pret trūdošo kapitalistisko iekārtu. Realistiski satiriskos atmāsojumos viņš cīnās pret visu, kas svešs un naidīgs istal demokrātijai, humanismam un progresam. Kā idejiskā, tā arī mākslinieciskā ziņā vērtīgākie ir tie Čapeka darbi, kuros viņš raksturo fasisma reakcionāro būtību, imperialistiskā kara un tā kurlinātāju agresīvo nolūkus pret cilvēci.

Jau savos agrīnajos darbos — noveļu krājumos «Krucifikss» (1917. g.), «Mokšie stāsti» (1921. g.), dramā «RUR» (1921. g.), romānos «Fabrika» «Absolut» (1922. g.) un «Krakatis», Karels Čapeks parāda kapitalistiskās ražošanas anarhiju, kas ved pie neizbēgamām ekonomiskajām krīzēm, taču atsevišķas viņa nostādnas un secinājumi liecina, ka rakstnieks vēl nav atbrīvojis no idealisma, bieži vien vēl nesaskata lietu isto būtību.

Tikai ap trīsdesmitajiem gadiem, atzīven vairāk izprazdams starptautisko notikumu īsteno jēgu, K. Čapeks kļūst par cīnītāju pret fašismu ne vien sabiedriski politiskajā, bet arī literatūras laukā.

Latvijas Valsts izdevniecība nesen laidusi klajā Karela Čapeka darbu «Izlasī», ko no čehu valodas tulkojis A. Bauga. Tajā sakopota rakstnieka vēlākā daiļrades posma proza un dramaturģija, kas vispusīgi raksturo izcilo satīriķi: «Vēstules no Anglijas», romāns «Karš ar salamandrām», lugas «Baltā slimība» un «Māte».

«Vēstules no Anglijas» radās pēc K. Čapeka brauciena uz britu salām 1929. gadā, tas ir memuarveida darbs, publicistiskas ceļojuma piezīmes. Londonā Čapeks visā dziļumā redz strādnieku pazemoto stāvokli, viņu nabadzību, kas spīgti kontrastē ar nedaudzo tūkstošu bagātnieku izšķērdīgo dzīvi. Nodajā par Īriju rakstnieks atmasko Anglijas koloniālo ārpolitiku; ar simpatijām stāsta par Īru patriotiem, kuri ar leročiem rokās cīnās par savas tautas tiesībām un nacionālo patstāvību. Dzēlīgi autors raksturo angļu kļūbus, Haidparku ar tā oratoriem, mīļotiploņu sadzīvi. Tam visam savu robus to standartu uzspiedis kapitalisms.

Trīsdesmitajos gados, kad Vācijā nāca pie varas plēsīgais fašisms, kas

tieši apdraudēja Čehoslovākiju, K. Čapeks, no vērotāja kļuvis par starptautiskās antifasistiskās kultūras darbinieku asociācijas aktīvu dalībnieku, lai klajā vairākus izcilus darbus.

Romāns «Karš ar salamandrām» ir satiriskas vēstules, kas bez žēlastības atklāj kapitalistu liekulīgo, divkosīgo morāli, viņu aprobežotību, tieksmi izmantot visus iespējamus līdzekļus, lai tikai iegūtu kotosalāku peļņu. Kinozvaigznes Li personā parādīts buržuāziskās mākslas pagrimums. Taču Čapeka satīras visasākā smaile vērsās pret kapitalistiskās pasaules politiku un diplomātiju, pret fašisma tieksmiem uz pasaules kundzību. Dzēlīgi raksturota kādreizējās Tautu Savienības iecietīgā politika attiecībā pret agresoriem un kolonizatoriem. Tautu Savienības sēžu aprakstus lasot, redzam pārsteidzošu līdzību ar amerikāņu bloka līdzšinējām machinacijām Apvienoto Nāciju Organizācijā.

Čapeka luga «Baltā slimība» arī ir aass protesta pret fašismu un karliem. Tā aicina cīnīties par mieru un zinātnes progresu. Te rakstnieks pirmo reizi parāda pozitīvu varoni — zinātnieku Dr. Galenu. Atradis līdzekli pret briesmīgu epidēmiju, doktors grib to izmantot vienīgi miera mērķiem. Šis preparāts ļauj Dr. Galenam iesniegt kapitalistiem ultimātu par kara izbeigšanu. Taču Dr. Galens parādīts kā vienpatnis, individuāls cīnītājs.

Lugā «Māte» K. Čapeks aicina uz aktīvu visas tautas cīņu pret fašistisko agresoru. Tās galveno konfliktu veido divi brāļi — Pētera un Kornela uzskatu sadursme. Pēteris ir par revolucionāru īstenības pārvēidošanu, Kornels turpretī ir par vecās iekārtas saglabāšanu. Visas autora simpatijas, protams, ir Pētera pusē.

«Tautai beidzot jāizšķēlnās ar šiem nodevējiem», — saka Pēteris par kontrrevolucionāriem un pareģo, ka imperialistiskais karš beigsies ar despotijas gāšanu, jo «... mūsu pusē tauta. Viņiem tikai virsnieki». Dzēlīgi pravietiski viņš saka Kornelam: «Jums tauta neļausis! Gan redzēsiet pēc kara...»

Šie Čapeka vārdi piepildījās. Otrā pasaules kara, Padomju Armijas uzvaru rezultātā arī Čehoslovākijas tauta atbrīvojās no fašisma.

P. Zelle

ALEKSIS MIERLAUKS

Sodien palet desmit gadu, kopš noslēdzies mūsu teātra vecmeistara Aleksa Mierlauka mūžs.

Vairāk nekā pusgadsimta Mierlauks ziedoja latviešu realistikās skatuves mākslas izkopšanai un veidošanai, viņa aizvēja un gādībā augušas vairākas aktieru paaudzes. Dzimis 1866. gada 15. aprīlī, Jau 1886. gadā viņš sāka piedalīties Jonatana biedrības teātra trupās izrādēs vispirms kā suflieris, tad kā tēlotājs. Pēc tam Mierlauks darbojās vairākās Rīgas nomaļu trupās un kādu laiku arī Ādolfa Alunāna ceļojošajā teātrī.

1890. gadā jauno aktieri, kas jau bija izpelnījies ļoti plašu skatītāju atsaucību, angažēja tobrīd vienīgā stacionārā latviešu skatuves mākslas iestādē — Rīgas Latviešu teātrī. Pirmās ievērojamākās lomas viņam tur bija: Dobčinskis Gogoļa «Revidentā», Polonjss Sekspira «Hamletā», vecais Moors Šillera «Laupītājos», Mikus tēvs Blaumaņa «Pazudušajā dēlā».

Sākot ar 1905. gadu, blakus aktiera darbam viņš plevērsis arī režijai, kur līdz tam bija izmēģinājis roku tikai dažas reizes pašdarbības pulciņos. Režisora gaitas sākams, no 1905. līdz 1908. gadam iestudēja Rīgas Latviešu teātri daudzas ievērojamākās krīvu lugas: Gorkija «Dibēnā» un «Barbarus», Čehova «Krišu dāru», Suchovo-Kobļina «Krečinska kāzas», L. Tolstoja «Tumsības varā».

Viņš pirmās apzinīgi un mērķtiecīgi ieviesa latviešu teātrī krīvu skatuves mākslas, realistikā skolu.

1908. gadā nodibinājās Jaunais Rīgas teātris, kas leņem izcilu vietu latviešu dramatiskās mākslas progresīvi realistikajā attīstībā. Šā teātra faktiskais vadītājs visu pastāvēšanas laiku bija Mierlauks.

Jaunajā teātrī Mierlauks sasniedza sava darba vainagojumu, pirmās inscenēdams Raiņa «Uguni un nakti». Pirms inscenēšanas viņš aizbrauca uz Maskavu iepazīties ar Staņislavskā un Nemiroviča-Dančenko vadīto Dailes teātri, kura slava jau bija pārsākusī visu pasauli. Viņš saprata, ka tā ir vienīgā vieta, kur meklēt pamatus patiesi nacionāli savdabīgas latviešu skatuves mākslas radīšanai.

Aleksa Mierlauka vadošā roka palīdzēja Jaunā teātra kolektīvam gūt vēl citus ievērojamus sasniegumus. Šeit Mierlauka režijā pirmoreiz rampas gaismu ieraudzīja arī «Zelta zirgs», «Indulis un Ārija» un «Pūt, vējiņi», viņa direkcijas laikā sāka izrādīt otra mūsu lielākā revolucionārā dramatiķa Andreja Upiša darbus.

1919. gadā, nodibinoties Padomju Latvijai, Mierlauks pēc toreizējā Izglītības komisariata mākslas nodaļas vadītāja Andreja Upiša aicinājuma un ar viņa personīgu gādību atgriezās Rīgā un aktīvi piedalījās Strādnieku teātra noorganizēšanā. Viņš iestudēja Strādnieku teātrī Gorkija «Ienaidniekus» un Upiša «Vienu un daudzus», tēloja vairākas nozīmīgas jaunas lomas.

Buržuāziskās Latvijas laikā Mierlauks darbojās Nacionālajā teātrī. Taču ar katru gadu vairāk viņu nobīdīja ple malas. Pēdējo gaišo brīdi uz skatuves Mierlauks pieredzēja padomju varas laikā 1941. gadā, kad svinīgi atzīmēja viņa 75. dzimšanas dienu. Hitleriskās okupācijas laikā mākslinieks galīgi sabruka ir fiziski, ir garīgi un mira, nesagaidījis uguns uzvaru pār nakti.

Daudzu skatītāju atmiņā vēl dzīvo Mierlauka radītie tēli, kuru galvenais spēks izteicies atmāsojošajā realismā, sākot ar neizmirstamo tautas nodevēji Kangara iemiesojumu «Uguni un nakti». Augstvērtīgs ir viņa atstātais mantojums režisūras principos, vienmēr vērā ņemama ir viņa tieksme pēc patiesīguma skatuves mākslā, atmiņams viņa bieži atkārtotais izteiciens: «Uz skatuves var būt zelts un sudrabs, bet nekas nelīdzēs, ja nebūs dzīvā cilvēka».

V. Vitolds

Pa mūsu rakstu pēdām

„Par periodisko žurnālu māksliniecisko apdari”

Latvijas Rakstnieku un žurnālu izdevniecība kopā ar ilustrēto žurnālu redakciju un tipogrāfiju pārstāvējiem, kā arī izdevniecības ražošanas daļas darbiniekiem apsprieda «Literatūras un Mākslas» š. g. 5. aprīļa numurā ievietoto rakstu «Par periodisko žurnālu māksliniecisko apdari».

Apspriedes dalībnieki vienprātīgi atzina rakstā izteikto kritiku par pamatotu un atsedza trūkumus žurnālu apdares darbā.

Mākslinieki spēj dot žurnāliem labus zīmējumus, bet daži no viņiem šeit saskata vieglas peļņas avotu un, neievērodami padomju lasītāju augošas prasības, pieļauj paviršības, pret kurām iecietīgi izturas arī redakcijas un žurnālu mākslinieciskie iekārtotāji. Mākslinieku darba kvalitātei maz vērtības veltī arī Mākslinieku savienība.

Līdzīgs stāvoklis ar fotogrāfijām, jo arī viņi pie labas gribas spēj dot daudz vērtīgākus darbus. Plašāk pārrunāja krāsainās fotogrāfijas jautājumu un atzina, ka nepieciešams tai plevēst lielāku uzmanību nekā līdz šim, lai turpmāk tā nebūtu vaļs tikai dažu fotogrāfu (Upiša, Fedosejeva, Kaca) «monopols», lai krāsainie žurnālu vāki nebūtu jāgatavo no melni baltām fotogrāfijām, kā tas pa lielākal daļai ir līdz šim.

«Lasītāju konference Aknīstē»

Sakarā ar «Literatūras un Mākslas» š. g. 14. numurā ievietoto korespondenci par Aknīstes grāmatnīcā notikušo lasītāju konferenci, kurā tika norādīts, ka Aknīstes grāmatnīcā nav iespējams iegādāties vairākas iecienītas un vajadzīgas grāmatas, Latvijas grāmatu tirdzniecības republikaniskā kantora direktors J. Bauga redakcijai ziņo:

Aknīstes grāmatnīcā Centrālā grāmatu baze nosūtīja antoloģijas «Latviešu padomju dzeja» 8 eks. Atkārtoti pasūtījums baze izpildīt nevarēja, jo grāmatai bija noteikts nepietiekams metiens. V. Lāča romāns «Uz jauno krastu» nosūtīts grāmatnīcā 32 eks., līdz atkārtoti pasūtījumu saņemšanai grāmata bija pilnīgi izpārdota. Nākošās grāmatas metiens iznāks š. g. aprīlī.

1952. gadā Centrālā grāmatu baze nav saņēmusi no Aknīstes grāmatnīcas pasūtījumu uz A. Upiša Kopotiem rakstiem. Pēc inventarizācijas datiem uz 25. februāri rakstu 12. sējuma grāmatnīcas krājumā nebija, un baze to nosūtīja, bet 19. sējums bija uzrādīts 4 eksemplāros.

Pārējās rakstā minētās daļliteratūras grāmatas izpārdotas un to atkārtota izdošana ierosināta.

Lugas pašdarbībai izdotas š. g. martā un aprīlī un nekavējotī nosūtītas grāmatnīcām. Sakarā ar to, ka pagājušajā gadā lugu metieni bija nepietiekami, tie pašlaik palielināti.

Martā Centrālā grāmatu baze nosūtījis visām grāmatnīcām krājumā esošo nošu katalogu, pēc kura var pasūtīt vajadzīgās notis. Latvijas Valsts izdevniecības gatavas produkcijas nodošanas plānā š. g. aprīlī ieslēgts krājuma «Dziesmas korim» otrais metiens, kura izsūtīšana veikāliem tiks saskaņota ar Republikanisko tautas mākslas namu.

Iznācis žurnāla «Karogs»

1953. gada 3. numurs

Žurnāla saturs veltīts Josifa Visarionoviča Staļina piemīnā. Tajā ievietots Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas, PSR Savienības Ministru Padomes un PSRS Augstākās Padomes Prezidija aicinājums visiem partijas biedriem, visiem Padomju Savienības darbaļaudīm; Josifa Visarionoviča Staļina bēres teiktās biedra G. M. Majenkova, biedra L. P. Berijas un biedra V. M. Molotova runas. Raksts «Mūs audzēja Staļins, lai kalpojam tautai». Michaila Solohova, Fjodora Gladkova, Nikolaja Tichonova, Viļa Lāča, Zana Grīvas, Vizbulja Bērce, Nikolaja Zadornova, Annas Brodeles, Alfreda Amtmāņa-Briediša, Jāņa Granta, Artura Frinberga raksti: Jāņa Sudrabkalna, Frīča Rokpeļņa, Valda Luksa, Arvida Grīguļa, Andreja Baloža, Mirzā Kempes, Arvida Skalbes, Valijas Brutānes, Pētera Sila, Valda Rūjas, Nikolaja Gribočova, Maksima Rijska,

Lai uzlabotu žurnālu iespaiduma kvalitāti, nepieciešama arī laba tehnika un materiāli. Šī jautājuma atrisināšanā Poligrafiskās rūpniecības izdevniecību un grāmatu izdevniecības pārvalde gandrīz neko nav darījusi. Daudzkrāsainās dobspēdes tehnika it nemaz nav papildināta, bet pirms pusgada saņemta divkrāsainā ofseta mašīna vēl nav laista darbā. Līdz šim nav izstrādātas krāsu triadas, pēc kurām mākslinieki varētu vadīties, darīnot reproducēšanai domātos darbus. Nevar samierināties, ka vairāku žurnālu vākus joprojām iespēj vienmūlajā tipogrāfijas tehnikā.

Apspriedes dalībnieki izteica pārlietību, ka mākslinieku, redakciju, izdevniecības ražošanas daļas un tipogrāfiju darbinieku ciešā sadarbība dos labus rezultātus žurnālu mākslinieciskās apdares uzlabošanā un spēš apmierināt lasītāju augošās prasības.

Jāatzīmē, ka apspriedē nepiedalījās nedz Poligrafiskās rūpniecības, izdevniecību un grāmatu tirdzniecības pārvaldes, nedz Poligrafiskās rūpniecības republikaniskā tresta pārstāvji, lai gan viņiem apspriedē skarto jautājumu atrisināšanā jābūt ieinteresētiem ne mazāk kā visiem pārējiem.

Vietējo padomju vēlēšanu literatūra nosūtīta grāmatnīcām nekavējotī pēc tās saņemšanas. Rakstā minētā šīs literatūras daļa uz Aknīsti nosūtīta ar nokavēšanos Latvijas Valsts izdevniecības vainas dēļ, jo saņemta no izdevniecības februāra pēdējās dienās.

Redakcijas piezīme. Par to, ka daļa grāmatu joprojām tiek izdota nepietiekamos metienos, sūdzas daudzi grāmatu pircēji, taču šīs sūdzības bieži vien neatrod vajadzīgo atbāsi.

Antoloģijas «Latviešu padomju dzeja» metiens 3000 eks. izrādījās daudz par maz jau pirmajās dienās pēc grāmatas iznākšanas, ar krājuma «Dziesmas korim» metienu 4000 eks. bija tas pats, un droši var apgalvot, ka otrā izdevuma metiens 6000 eks. arī būs par mazu. Par mazu bija A. Upiša romāna «Plaisa mākopos» atsevišķā izdevuma metiens 10.000 eks., A. Sakses romāna «Dzirksteles nakti» 1. daļas tāds pats metiens, arī V. Lāča romāna «Uz jauno krastu» metiens 10.000 eks. Šā romāna jaunais izdevums būs 30.000 eks., un tas, liekas, varēs apmierināt grāmatas pieprasījumu. Izdevniecība šogad laidīs klajā V. Lāča romānu «Pazudusi dzimtene», bet... tikai 10.000 eks. metienā. Ir labi, ja grāmatu ātri izpārdod, bet nekādi nevar uzskatīt, ka ir labi, ja ļoti daudzi grāmatu lasītāji paliek grāmata nenopirkuši tikai tā iemesla dēļ, ka grāmatnīcās tā tiek izpārdota dažu dienu vai nedēļu laikā.

Cik lielos metienos tautā aiziet iecienītas grāmatas, liecina kaut vai tas, ka A. Upiša «Zaļā zeme» atsevišķos izdevumos iznākuši 40.000 eks., V. Lāča «Vetra» — 60.000 eks., A. Sakses «Pret kalnu» — 40.000 eks.

Bieži vien Valsts izdevniecības darbā tas joprojām netiek ņemts vērā. Ar to nevar samierināties.

Mirzo Tursun-Zades dzejoļi; fragmenti no Alekseja Tolstoja romāna «Maize», Borisa Gorbatova romāna «Donbass», Michaila Bubennova romāna «Baltās bērzs» 2. grāmata, Sidora Kovpaka grāmata «No Putlvas līdz Karpātiem» un Pētera Pavlenko romāna «Laiņi»; Georgija Leonidzes poema «Beršoula» Laimona Pēlmaņa, Arvida Skalbes un Andra Vējāna atdzejojumi.

Kritikas un publicistikas nodaļa: Aleksandrs Fadejevs «Staļina humanisms», Iļja Erenburgs «Lielais miera aizstāvis», Aleksandrs Leits «Staļiniskais ceļš uz komunisma mirdzošajām virsotnēm», raksts «Partija un padomju literatūra».

Kultūras un mākslas dzīves nodaļa: «Latviešu padomju rakstnieku solījums», «Staļins dzīvos padomju rakstnieku sirdīs un grāmatās», «Visus spēkus komunisma celtniecībai», «Cīņa turpināsies» Bibliogrāfija.

JAUNAS FILMAS

„NOLAUPIŠANA“

Cehoslovaku jaunās mākslas filmas «Nolaupišana» sižetam izmantoti notikumi, kas norisinājās 1950. gada pavasarī, kad nodevējs — gaisa satiksmes pasažieru lidmašīnas pilots pret pārējo apkāpnes locekļu un pasažieru gribu pārlidoja no Cehoslovākijas uz amerikāņu zonu Rietumvācijā. Šis patiesais notikums devis scenārija autoriem J. Kadaram, E. Klesam un B. Kuncam (abi pirmie ir arī filmas režisori) pamatu, uz kura balstoties, viņi ar spožu meistariību izveidojuši sarežģītu, asu intrigu. Taču dzīves patiesība filmā ietverta arī ikdienā šķietami pat visnenozīmīgākajā epizodē, jo daudzās veiksmīgi atrastas detaļās, filmā parādīto cilvēku raksturu attīstība.

Filmā autori nav aprobežojušies ar reālā notikuma lokāliem ietvariem, bet parādījuši — turklāt ļoti pārliecinoši — kā šī samērā nelielā epizode izaug par notikumu ar starptautisku nozīmi, kā demokrātiskās Cehoslovākijas divu desmitu pilsoņu tiesību aizstāvēšanai ceļā varenī epēi, sākot ar Minchenes vienkāršajiem strādniekiem un beidzot ar PSRS delegātu Apvienoto Nāciju Organizācijā...

Par filmas radītāju lielu nopelni jāatzīst arī tas, ka viņi spīgti parādījuši vienkāršo čehu un slovaku cildeno patriotismu. Nokļuvuši pret savu gribu lidmašīnā nometnē, šie cilvēki nezaudē dūšu. Nejausīe čēja biedri, kas gadījuma pēc nokļuvuši kopā gaisa satiksmes lidmašīnas kabinē, ātri saliedējas par spēcīgu kolektīvu, kura vienotību nespēj vājināt vai ledragāt itin nekādas viltīgo lidmašīnu intrigas. Filmā lieliski parādīta pasažieru vidū nokļuvušā vienīgā komunistā vadošā loma šīs vienotības stiprināšanā. Viņš saliedē kolektīvu, ar savu virsīgo paraugu aizrauj un ledivesmo varonardam visus pārējos ceļabiedrus.

Pareizi filmā parādīta arī lidmašīnu nometne. Arēji visi šie dēkobi — jaunizceptie pasaules kundzības tikotāji — it kā ir parasti ļaudis, taču aiz šīs ārēji cilvēciskās sejas slēpjas neganta zvera būtība. Tās smalka atsegšana ir kā filmas autoru, tā arī aktieru nopelns, kuri, sākot ar galveno un beidzot ar epizodisku lomu tēlotojumiem, veic savu uzdevumu ļoti labi, slēsnīgi, izjusti un savijpojoši.

Kaut gan filmā izvērsās ļoti dramatiski notikumi, tā ir spīgti optimistiska ne vien ar savu finalu, bet arī ar visu savu idejisko mērķiecību, ar visu savu māksliniecisko uzbūvi. To ne mazums sekmejušas brīnišķīgas humora dzirkstis, kas ieskīļas gan vienā, gan otrā epizodē.

Filma «Nolaupišana» godam vainagojus ar lielām panākumiem noritējušo Cehoslovākijas kinomākslas festivālu.

L. G.

ŠONEDĒĻ

Sodien Filharmonijas koncertzālē KPFSR Nopelniem bagātās mākslas darbinieces prof. N. Golubovskas klavierkoncerts. Sākums plkst. 20.

o Apgabala virsnieku namā Staļina premijas laureāta V. Solovjova-Sedova autora koncerts. Sākums plkst. 20.30.

20. aprīlī Dailes teātrī Poligrāfiku centrālā kluba tautas deju kolektīva atskaite koncerts. Sākums plkst. 20.

21. aprīlī Filharmonijas koncertzālē simfoniskais koncerts. Diriģents LPSR Nopelniem bagātās mākslas darbinieks L. Vigners. Soliste N. Golubovska. Programā Gluks, Mocarts, Suberts. Sākums plkst. 20.

o LVU aulā Universitātes jautā kora koncerts. Diriģents H. Mednis. Sākums plkst. 20.

o Mākslas darbinieku namā LPSR Valsts filharmonijas estrādes koncerts. Sākums plkst. 20.

22. aprīlī Mākslas darbinieku namā LPSR Izglītības ministra V. Samsona referāts «Izglītības nozīme pārejā no socialisma uz komunismu». Koncerts. Sākums plkst. 19.

23. aprīlī Latvijas Padomju mākslinieku savienība teātra dekoratoru un noformētāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

o Filharmonijas zālē kamer muzikas vakars. Piedalās LPSR Nopelniem bagātās mākslinieces H. Brauns, L. Rjabova (soprāns) un J. Brauns (vijole). Programā 17. un 18. gs. komponistu darbi. Sākums plkst. 20.

24. aprīlī Latvijas Padomju mākslinieku savienība grafiķu sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

24. un 25. aprīlī Zinātņu akadēmijas konferencē zālē ZA Valodas un literatūras institūts rīko zinātnisko konferenci par toponimikas (prof. Dr. J. Endzelīna «Latviešu toponimiskie nosaukumi» apspriešana), latviešu valodas pareizrakstības un terminoloģijas jautājumiem. Sākums plkst. 11.

25. aprīlī Filharmonijas zālē kamer muzikas vakars. Piedalās J. Jeršova (soprāns), B. Moisejevs (klaviers), un Radiokomitejas stīgu kvartets — G. Brachmanis, I. Dālmāns, B. Tilpiņš un E. Bertovskis. Sākums plkst. 20.

PAZIŅOJUMS

27. aprīlī, plkst. 19, Konservatorijas zālē notiks laikraksta «Literatūra un Māksla» lasītāju — studentu un mākslas vidusskolu audzēkņu — konference. Aicināti visi interesenti.

Vēlreiz par Ozerova lietu

17. aprīlī Rīgas apgabala tiesa no jauna izskatīja lietu par Muzikālas komedijas teātra bijušo aktieri A. Ozerovu, kas atbrīvots no darba par to, ka pagājušā gada 28. decembrī izjauca izrādi «Aršīn Mal Alan» (skat. «Literatūra un Māksla» 1953. g. 2. num.). Ozerova lietā tā bija jau trešā tiesas instance.

Sēdi vadīja tiesnese I. Kadakovska. Prokurors P. Kļaviņš savā runā uzsvēra, ka Ozerova rīcība, kuras dēļ nācās pārtraukt izrādi, ir tik ārkārtīgi nosodāms notikums, ka to nevar uz-

skatīt par parastu darba disciplināras pārkāpumu. Bet prokurors atzīmēja darbu un rīcības disciplināras neciešamo stāvokli Muzikālas komedijas teātri.

Rūpīgi izskatījuši lietu, apgabala tiesa apmierināja likumā paredzētajos apmēros teātra prasību pret Ozerovu par nodarītajiem zaudējumiem. Ozerova pretpasību par viņa pieņemšanu atpakaļ darbā tiesa noraidīja. Blakus lēmumā tiesa norādīja, ka darba un radošā disciplīna Muzikālas komedijas teātri ir nepietiekama.

ATENU OPERTEATRA PRIMADONNA

Grieķu monarcho-fašists: — Mūsu programmas turpinājumā dziedās...

L. Samoilova-aina

KLAUSIETIES PA RADIO

Svētdien, 19. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 16.20 koncerts, veltīts pavasarī sējas darbu pilsimniekiem. Plkst. 19.30 koncerts ar radio-klausītāju sastādītu programmu. Plkst. 20.30 mākslinieciskās pasākumu koncerts. Plkst. 21.20 — gruziņu rakstnieka Staļina premijas laureāta Dadiāni lugas «No dzirksteles...» radiomontāža.

Pirmdien, 20. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 18.45 Konservatorijas studentu koncerts. Plkst. 21.15 literārs raidījums krievu valodā. J. Grota dzejoļi par tautu draudzību un padomju patriotismu.

Otrdien, 21. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 21.00 simfoniskā koncerta otrās daļas pārraide no LPSR Filharmonijas zāles. Plkst. 23.00 literārs raidījums no cikla «Par realitātes literatūrā un mākslā». V. Meļa raksts «Socialistiskā realisma stāstnieka pamati» Pa viļņi 222.4 m: plkst. 20.00 simfoniskā koncerta pirmās daļas pārraide no LPSR Filharmonijas zāles. Plkst. 20.45 literārs raidījums «Teātris pie mikrofonā». Staļina premijas laureāta N. Pogodina lugas

«Gīvķers ar šauteni» radiomontāža LPSR Valsts Akadēmiskā Dramas teātra aktieru izpildījumā.

Trešdien, 22. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 21.15 literārs raidījums, veltīts V. I. Leņina dzimšanas dienas atcerē. Staļina premijas laureāta A. Tolstoja romāna «Sāpju ceļš» fragmenti. Plkst. 21.55 arījas no itāļu komponistu operām E. Pākules un A. Daškova izpildījumā.

Ceturtdien, 23. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 20.00 koncerts lekcija no cikla «Krievu muzikālās kultūras vēsture» — krievu muzikālā kultūra 20. g. s. sākumā. Plkst. 21.20 literārs raidījums «Tautas demokrātijas valsts literatūra». Rumaņu rakstnieka Jona Istrati romāna «Moldāvijas rozes» fragmenti.

Piektdien, 24. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 21.15 literārs raidījums «Pavasara vēji». Latviešu revolucionāro dzejnieku dzejoļi par strādnieku solidaritāti un L. Maļu.

Sestdien, 25. aprīlī: Pa viļņi 521.7 m: plkst. 17.30. Jauno mākslinieku koncerts. Plkst. 21.15 literārs raidījums no cikla «Latviešu literatūras klasika» — brāļu Kaudzīšu romāna «Mērieku, laiki» fragmenti.

Literāta piezīmes

Korejas jautājums un sarunas Panmiņčonā

Turpat trīs gadus ilgst asiņainais karš Korejā. Plānots kā avānturistisks zibenskarš, kuram vajadzēja iebiedēt demokrātijas un miera spēkus, pierādīt viņu pūlņu veltīgumu, tas nesīs militāru, politisku un morālu neveiksmi saviem iniciatoriem. Mieru un brīvību mīlošā cilvēce jau kara sākumā nosodīja amerikāņu agresiju, pieprasīja tās izbeigšanu. Šī prasība kļuva vēl kategoriskāka, kad ASV imperiālisti laida darbā barbariskos masu iznīcināšanas ieročus — ķīmiskos un bakterioloģiskos, kuriem pievienojās masveida uzbridojumi Korejas pilsētām un clemiem, kā arī draudi laist darbā atombumbu. Taču agresijas rīkotāji izlikās kurlī pret šo visu tautu prasību. «Pro forma» piekrituši sarunām, tie visādi izvairījās pieņemt korejiešu un kiniešu puses taisnīgos kompromisus priekšlikumus. Jaunās valdības izveidošanās ASV šā gada sākumā arī ne-etiķetāra cerības uz drīzu Korejas jautājuma noregulēšanu, kaut gan solījums izbeigt karu Korejā bija viens no republikaniskās partijas galvenajiem trumpļiem, kas nodrošināja tai uzvaru vēlēšanās. Sarunas Panmiņčonā, kuras amerikāņi bija pārtraukuši 1952. gada oktobrī, netika atjaunotas. Eizenhauera paziņojums par «Formozas deneutralizāciju» liecināja, ka ASV valdošās aprindas joprojām tiecas pēc kara paplašināšanas Tālajos Austrumos.

Taču reizē ar šiem faktiem kļuva acīm redzami arī citi. Vispirms, trīs gadus ilgušais karš pierādījis, ka amerikāņu agresoriem nav pa spēkam ne ar kādiem līdzekļiem gūt uzvaru Korejā. Kara novilcināšana varēja tikai novest pie ģenerāļa Klarka karaspēka jaunām nopietnām neveiksmēm. ASV prese vienprātīgi atzina, ka karš Korejā nonācis strupcēlā.

Otrkārt, amerikāņu valdošās aprin-

das nevarēja nemanīt, ka karš Korejā ārkārtīgi nepopulārs pat visu kapitālistisko zemju buržuaziskajās aprindās. Karš Korejā ievērojami vājinājis ASV politiskās pozīcijas Indijā, Birmā, Indonēzijā, Tuvo Austrumu zemēs, daudzās Latīņamerikas valstīs. Kara paplašināšanas perspektīvas netieši ir pamatā Japānas valdības krīzei. Pret kara izvērsšanu kategoriski iebilst ASV sabiedrotie Rietumeiropā. Tā pavisam nepārprotami izelmējis ASV augošā izolācija starptautiskajā arenā, izolācija, kura sevišķi stipri jūtama Korejas kara jautājumā.

Protams, būtu nepareizi interpretēt dažādu buržuazisko valstu reakcionāro valdošo aprindu noraidošo nostāju pret Korejas karu ar šo aprindu miermīlību. Tās vienkārši ir spiestas rēķināties ar savu zemju vispārāko — arī buržuazisko — elāņu prasību izbeigt karu Korejā, mazināt starptautisko esaspīlējumu, normalizēt visu valstu ekonomiskās attiecības. Šādas prasības pēdējā laikā kļuvis arvien noteiktākas.

Tādos konkrētos starptautiskos apstākļos sarunas Panmiņčonā iegājušas jaunā stadijā.

Pirms sīkāk aplūkot dažādu valstu sabiedrības atsauksmes par pirmajiem vienošanās aktiem, atgādināsim īsumā šīs vienošanās priekšvēsturi.

Sā gada 28. martā Korejas Tautas Armijas virspavēlnieks Kim Ir Sens un kiniešu brīvprātīgo pavēlnieks Pin De-huejs, piekrituši ANO karaspēka virspavēlnieka ģenerāļa Klarka priekšlikumam apmainīt slimos un ievainotos karagūstekus, ierosināja šo apmaiņu attiecināt uz visiem karagūstekiem. Pēc tam Ķīnas Tautas Republikas ārlietu ministrs Čou En-lajs un KTDR premjers Kim Ir Sens sāka sarunas, kuras paskaidroja, ka miera in-

teresēs KTR un KTDR ir gatavas veikt pasākumus, lai novērstu domstarpības pēdējā, vēl nenokārtotajā pamiera sarunu jautājumā — gūstekņu repatriācijas jautājumā, un ierosināja, lai abas puses nekavējoties pēc pamiera noslēgšanas repatriētu visus tos karagūstekus, kas pieprasa repatriāciju, un nodotu pārējos kādai neitrālai valstij gūstekņu repatriācijas tālākai taisnīgai risināšanai.

Padomju valdības vārdā PSRS Ārlietu ministrs V. M. Molotovs atbalstīja KTR un KTDR valdības miera iniciatīvu. V. M. Molotovs paziņoja, ka Padomju valdība pilnīgi solidarizējas ar KTR un KTDR valdības cildeno aktu un ir gatava visnotaļ sekmēt tā realizēšanu.

Drīz pēc biedra V. M. Molotova paziņojuma Panmiņčonā sākās sarunas par slimu un ievainoto gūstekņu apmaiņu. Sarunās, kā zināms, jo drīz panāca vienošanos, un 20. aprīlī sākās pati apmaiņa.

Tai pašā laikā korejiešu un kiniešu puse neatlaidīgi atgādināja ANO karaspēka pārstāvjem par nepieciešamību uzsākt sarunas par visu karagūstekņu repatriāciju un tādējādi pāvērt ceļu uz pamiera noslēgšanu un karadarbības izbeigšanu Korejā. Sprīžot pēc pēdējām ziņām, ANO karaspēka pavēlniecība pēc ilgākas vilcināšanās tagad piekritusi uzsākt šīs sarunas.

Tāda īsumā ir pamiera sarunu pašreizējā posma priekšvēsture. Būtu tomēr aplami domāt, ka sarunu labvēlīgai risināšanai jau nojaukti visi šķēršļi. Lielas monopolistiskās grupas, kas esatītas ar bruņošanās rūpniecību un kam karš Korejā devis iespēju pasakaini pavalrot savu peļņu, nav apmierinātas ar Korejas kara izbeigšanas un starptautiskās nomierināšanas perspektīvu. Amerikas veikālnieku aprin-

dās atkal plosās «peace-scare» (bailes no miera) epidēmija. To ievadīja nepieredzēti straujā akciju kursa krišana Ņujorkas biržā, kurai sekoja panikas pilnas prognozes par «neizbēgamu veikalnieciskās aktivitātes krišanu», par krīzes draudiem 1953. gada otrā pusē, par «Eiropas armijas» draudošo flakso» utt., u. tml.

Šīs prognozes, kuras pavada jaunas provokatoriskas prasības «pavirzīt Dienvidkorejas robežu uz ziemeļiem (!) no Phenjanas», koordinēt (?) «Korejas problēmu ar karu Vjetnamā», pat Amerikas buržuaziskajā presē uzduras prasībai izbeigt «nesameriņātības un neuzticības politiku». Tā «New-York Post» norāda, ka «nāvēģas bailes, kādas zināmās ASV aprindās izraisījušas miera perspektīva Korejā, var nopietni kaitēt ASV starptautiskajai reputācijai». Līdzīgas domas pauž arī «New-York Herald Tribune», «Wall-street Journal» un citi laikraksti.

Ar ko tas izskaidrojams?

Tas izskaidrojams vispirms ar to, ka ASV buržuazija nevar nerekināties ar labvēlīgo atbalstu, kādu radījuši sarunu atjaunošana Panmiņčonā visas pasaules valstis, visdažādākajās aprindās Azijā, Rietumeiropā un arī pašā Amerikā, pat ASV bruņotajās spēkos. Tādi izteicēni kā «mēs lēkām aiz priekā, kad uzzinājām par Čou En-laja priekšlikumiem» ir vairāk nekā simptoma-tiski, ja tie nāk no amerikāņu karavīru mutēm Seulā un ja par tiem ziņo «United Press» aģentūra... Nav šaubu, ka amerikāņu karavīru vairākums ar nepacietību gaida ASV avatūras izbeigšanu Korejā. Amerikāņu korespondenti spiesti arī ziņot, ka visā Amerikā «pēdējās ziņas no Korejas uzņemtas ar entuziasmu».

Jo vairāk šāds entuziasms vērojams citās zemēs. Tā Anglijas, Francijas, Holandes un citu ASV sabiedroto valstu presē sarunu jaunais posms Panmiņčonā uzņemts ar vienprātīgu gandarījumu. «Daily Herald», piemēram, rakstīja: «Tā ir laba vēsts no visiem

viedokļiem». «Combat» norādīja, ka «sabiedriskā doma visās zemēs ar milzu cerību uzņēma Ķīnas un Korejas valdības priekšlikumus». «Frankfurter Allgemeine Zeitung» pasvitroja, ka «visā pasaulē cer, ka miera diļi netiks samidzīti». Līdzīgā garā izteicās arī citi Rietumu buržuaziskie laikraksti.

Iznēmums ir tikai dažas revanšistiskās aprindas. Rietumvācijā, kuras nobažījušās, ka starptautiskā nomierināšanās vārdū bremzēt Bonnas militāristu piekopto avānturistisko kursu, nobažījušies arī ASV marionetes Azijā — Li Sin Mans un Can Kai-ši. Taču šo kara kurinātāju pikstošās bailes burtiski pazūd varenajā, politiski daudzbalstīgajā miera un izlīguma piekritēju kori.

Sal korī ļoti nozīmīga vieta ir Azijas buržuazisko valstu presē. Indijas, Indonēzijas, Ceilonas, Birmas prese, kā arī vairāki japāņu laikraksti kategoriski prasa Korejas kara izbeigšanu un normālu attiecību nodibināšanu ar Ķīnu. Zīmīgi, ka no 310 Japānas parlamenta deputātiem, kas prasa ekonomisko un pārējo attiecību atjaunošanu ar Ķīnu, ap 200 ir buržuazisko (liberalās un progresīvās) partiju pārstāvji. Vairāki Indijas un Indonēzijas laikraksti aktīvi atbalsta PSRS Ārlietu ministra biedra V. M. Molotova ierosinājumu uzņemt KTR un KTDR Apvienoto Nāciju Organizāciju.

Sprīžot par buržuaziskās preses atsauksmēm, tiklab par tām valstīm, kas piedalās ASV pusē karā pret Korejas TDR, kā arī par tām, kas piekopj neitralitāti, jāsaka, ka tās izrāda nepārprotamu tendenci pieņemt KTR un KTDR valdības priekšlikumus.

Sāds stāvoklis draud ar izolāciju tam ASV aprindām, kas vilcinās neregulēt Korejas konfliktu. Zem stipra starptautiskā spiediena tās manevrē, laipo, bet, kā rāda līdzšinējā attīstība, galu galā tomēr spiestas rēķināties ar pasaules tautu stingro apņemšanos izbeigt karu Korejā, nostiprināt mieru visā pasaulē.